Fiskeri- og kystdepartementet

Miljøhandlingsplan 2005 - 2008

FISKERI- OG KYSTDEPARTEMENTET

FISKERI- OG KYSTDEPARTEMENTETS MILJØHANDLINGSPLAN 2005 – 2008

Fiskeri- og kystdepartementet april 2005

Innledning

Fiskeri- og akvakulturnæringene er basert på den biologiske produksjonsevne i de marine økosystemene i hav-, kyst- og fjordområdene. God kvalitet på det marine miljøet er en forutsetning for en bærekraftig utvikling og fremgang for de marine næringene. Dette innebærer opprettholdelse av et mest mulig forurensningsfritt marint miljø, fornuftig forvaltning av de biologiske ressursene og vern av artsmangfoldet.
De marine næringene har også skapt verdifulle kulturmiljøer som har stor kulturell betydning for kystsamfunnene og for nasjonen, og som derfor bør tas vare på. God miljøpolitikk både for å sikre det marine naturmiljøet og kulturverdier er derfor i dag en vesentlig del av Fiskeri- og kystdepartementets arbeid.

Denne miljøhandlingsplanen presenterer Fiskeri- og kystdepartementets målsettinger og tiltak for å sikre det marine naturmiljøet og kulturminner langs kysten for perioden 2005 - 2008. Den er en videreføring og oppdatering av Fiskeri- og kystdepartementets miljøhandlingsplan 2000 – 2004.

Den nye planen er gitt en annen form enn den forrige planen, i den hensikt å være mer tiltaksrettet. Den er mer kortfattet og tar ikke sikte på å gi en uttømmende beskrivelse av målsettinger og tiltak. Den skal først og fremst gi en mest mulig komplett oversikt over arbeidsoppgavene knyttet til miljø innen departementets arbeidsområde.

Ressursforvaltning og miljøforvaltning ble lenge sett på som atskilte oppgaver innen forvaltningen, der sektordepartementene hadde ansvaret for utnyttelse og bruk av naturen, og miljømyndighetene ansvaret for å bevare naturmiljøet. Dette er gradvis endret i retning av at sektordepartementene har blitt tillagt større ansvar for også å ta vare på det naturmiljøet som utnyttes til næringsformål og annen menneskelig aktivitet. Havrettskonvensjonen av 1982 favner havene som helhet. Den pålegger stater å ivareta havmiljøet og å høste på en måte som bevarer de levende ressursene, både målartene og andre arter som påvirkes gjennom fiske og fangst. Tilsvarende bestemmelser gjelder for fiske på det åpne hav. Det siste forholdet ble utdypet nærmere i en egen FN-avtale av 1995 om fiske på det åpne hav.

Rio-konferansen i 1992 bidro til ytterligere fokus på miljøspørsmål i ressursforvaltningen, spesielt gjennom Agenda 21 som nedfelte føre-var-prinsippet som rettesnor. Agenda 21 og Konvensjonen om biologisk mangfold la grunnlaget for miljøhensyn i internasjonale avtaler og retningslinjer på fiskeri- og miljøområdet som ble utviklet i løpet av 1990-tallet og senere. FAOs atferdskodeks for ansvarlig fiskeri av 1995 gir retningslinjer for fiskeriforvaltningen for å ivareta miljøhensyn. FAO har de siste årene bl.a. arbeidet med operasjonalisering av økosystembasert forvaltning i høsting av marine ressurser.

Høsten 2003 ble det enighet mellom Norge og Russland om å fastsette en vestgrense for fellesforvaltningen av kongekrabbe ved 26° østlig lengde (Magerøya). Dette gir Norge adgang til å iverksette tiltak for å begrense spredningen av kongekrabben vest for denne grensen. I august 2004 ble det fastsatt regler for forvaltningen vest for 26°Ø, herunder fri deltagelse og fri fangst, samt utkastforbud.

Flere stortingsmeldinger om miljø- og ressursforvaltning fra 1980 og utover har lagt grunnlaget for at vern og bruk av naturmiljøet ses mer i sammenheng enn tidligere. Her skal nevnes St. meld. Om biologisk mangfold og St. meld. om Rent og rikt hav.

Internt i fiskeriforvaltningen har dette hatt som konsekvens at ressursforvaltning og miljøforvaltning ikke lenger er atskilte saksfelter, men mer to sider av samme sak. Fiskeri- og akvakulturforvaltningen er derfor inne i en prosess i retning av en helhetlig forvaltning av marine økosystemer i stedet for å forvalte de ulike deler av økosystemene for seg. Dette gjenspeiles i miljøhandlingsplanen ved at det ikke er klare grenseflater mellom miljøforvaltning og ressursforvaltning. Dette kan også føre til at det i framtiden ikke blir laget noen ny miljøhandlingsplan, men en plan for forvaltning av økosystemene der miljø- og ressursforvaltning ses som en helhet.

Denne kjensgjerning medfører organisasjonsmessige utfordringer, både i departementet og underliggende etater. Som et tiltak for å møte utfordringene har departementet opprettet en egen havmiljøseksjon. Det gjenstår imidlertid fortsatt en del tilpassing før det er oppnådd en tilfredstillende integrering av miljø og ressursforvaltning i det praktiske arbeidet på de ulike arbeidsområdene.

Havforskningsinstituttet har nylig gjennomført en omfattende omorganisering for å kunne bli bedre på å gi mer helhetlige og pålitelige råd til forvaltningsmyndighetene, basert på å integrere de ulike forskningsområdene i en økosystembasert forskning og rådgivning. Det samme hensynet har ført til organisatoriske endringer i Det internasjonale havforskningsrådet (ICES).

Fiskeri- og kystdepartementet har fra 1. januar 2004 ansvaret for fiskehelse, mattrygghet, matkvalitet og dyrevelferd knyttet til viltlevende og domestiserte akvatiske organismer, inklusive sjøpattedyr. Dette ivaretar behovet for helkjedetankegang ved forvaltningen av sjømatproduksjonen. Spredning av miljøgifter til det marine miljø fordrer oppfølging både i form av overvåking, forskning på effekter og på risikoanalyse og risikovurderinger av å spise norsk fisk og sjømat.

Norske kyst- og havområder kan betegnes som forholdsvis rene, men mottar en lav bakgrunnsbelastning av stoffer av forskjellig art som skyldes globale utslipp fra industri, transport, avfallsbehandling, landbruk og samfunnet generelt. Norske myndigheter arbeider for å begrense utslippene av farlige stoffer og å tilstrebe minst mulig belastning av fremmedstoffer totalt. Fiskeri- og kystdepartementet arbeider for at norsk fisk og sjømat skal være helsemessig trygg å spise og at forbrukerne skal kunne oppleve den som trygg.

Med en stadig økende skipstrafikk langs norskekysten øker risikoen for ulykker med skade på helse, materiell og miljø. Innen kystforvaltningen er det derfor en hovedmålsetting å styrke sikkerheten og beredskapen til sjøs. Dette vil bidra til å redusere miljørisikoen som sjøtransporten representerer.

Miljøhandlingsplanen viser at Fiskeri- og kystdepartementet har miljøutfordringer på et svært bredt felt. Antall oppgaver på dette området har økt betraktelig i de senere år, ikke minst på det internasjonale området. Samarbeidsflatene til andre forvaltningsmyndigheter på miljøområdet har økt, både i det nasjonale og internasjonale miljøarbeidet. Dette medfører at utfordringene på miljøområdet er ressurskrevende, men det er samtidig en forutsetning for å lykkes som en sjømatproduserende nasjon i framtiden.

Som bakgrunnsinformasjon til denne planen anbefales det å lese miljøomtalen (”Sektorovergripende miljøpolitikk”) i den årlige budsjettproposisjonen for Fiskeri- og kystdepartementet.

Miljøhandlingsplanens disposisjon

Det er valgt å anvende en disposisjon for miljøhandlingsplanen som følger den samme inndelingen i miljøvernpolitiske resultatområder som anvendes for miljøomtalen i statsbudsjettet og for Stortingsmeldingene om regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand.

For hvert resultatområde er det formulert en eller flere hovedmålsettinger. Under hovedmålsettingene er det formulert operative målsettinger (underkapitler) med tilhørende tiltak.

1 VERN OG BRUK AV BIOLOGISK MANGFOLD 7

1.1 ØKOSYSTEMBASERT FORVALTNING AV HAVOMRÅDENE 8
1.2 DATAGRUNNLAGET FOR RESSURSRÅDGIVNINGEN OG RESSURSFORVALTNINGEN 11
1.3 FORSKNING PÅ FISKETS PÅVIRKNING AV BESTANDENE 12
1.4 NY HAVRESSURSLOV 15
1.5 LOVVERKET SOM REGULERER AKVAKULTURNÆRINGEN 17
1.6 AVGRENSNING AV OPPDRETTSKONSESJONER FOR Å SIKRE BÆREKRAFTIGHET OG INTEGRASJON AV MILJØHENSYN 17
1.7 RØMMING AV FISK FRA OPPDRETTSANLEGG. 18
1.8 LUS PÅ OPPDRETTSFISK 20
1.9 SYKDOMSBEKJEMPING OG LEGEMIDDELBRUK 21
1.10 KUNNSKAP OM MILJØ I AKVAKULTURFORSKNINGEN 23
1.11 SPORINGSSYSTEMER OG MILJØMERKING I NÆRINGEN 25
1.12 DIALOG MED MILJØORGANISASJONENE 26

2 INTRODUKSJONER AV NYE ORGANISMER 26

2.1 IMO KONVENSJONEN OM BEHANDLING AV BALLASTVANN 27
2.2 KONGEKRABBENS INNVIRKNING PÅ ØKOSYSTEMENE LANGS KYSTEN 28
2.3 FREMMEDE ORGANISMER ELLER BRUK AV GENMODIFISERTE ORGANISMER I AKVAKULTUR 29

3 BRUK OG VERN AV KYST- OG HAVOMRÅDER 30

3.1 DET MARINE BIOLOGISKE MANGFOLDET OG MILJØTILSTANDEN I KYST- OG HAVOMRÅDENE 30
3.2 NASJONAL SAMORDNING AV MARIN FORSKNING OG OVERVÅKING 33
3.3 TILGANG TIL TILSTREKKELIGE SJØAREALER FOR UTVIKLINGEN PÅ DEPARTEMENTETS FORVALTNINGSOMRÅDE 35
3.4 FORVALTNINGSPLAN BARENTSHAVET 36

4 FRILUFTSLIV 37

5 KULTURMINNER OG KULTURMILJØER 38

5.1 HELHETLIG NETTVERK AV FISKERI- OG KYSTMUSEER 38
5.2 BEVARINGSPLAN FOR FISKERIHAVNER 39
5.3 SAMARBEID MED RIKSANTIKVAREN FOR OPPFØLGING AV VERNEPLANEN FOR FYRSTASJONER 40
5.4 VERNEPLANER KNYTTET TIL MARITIM INFRASTRUKTUR 41
5.5 ØKONOMISK STØTTE TIL PROSJEKTER SOM FREMMER KYSTKULTUREN OG SOM BEVARER KULTURMINNER 41

6 FORURENSING AV KYST OG HAVOMRÅDER 43

6.1 EFFEKTER AV UTSLIPP FRA OLJEVIRKSOMHETEN PÅ MARINE ORGANISMER I NORDSJØEN 45
6.2 MILJØVENNLIG UTDYPING AV FISKERIHAVNER OG FARLEDER 46
6.3 KJEMIKALIER OG KOBBER I AKVAKULTURNÆRINGEN 47
6.4 VANNKVALITETEN I KYSTSONEN 47

7 AVFALL OG GJENVINNING 51

8 KLIMAENDRINGER, LUFTFORURENSING OG STØY 52

8.1 UTSLIPP TIL LUFT FRA SJØFART OG FISKE 52
8.2 STØY FRA HAVNEVIRKSOMHET 53

9 INTERNASJONALT MILJØARBEID 54

9.1 BEGREPET ØKOSYSTEMBASERT FORVALTNING 54
9.2 LISTING AV TRUEDE MARINE ARTER 55
9.3 HELHETLIG POLITIKK FOR ETABLERING AV MARINE BESKYTTEDE OMRÅDER 56
9.4 INTERNASJONALE AVTALER OM BEKJEMPELSE AV HAVFORURENSING 58

1 VERN OG BRUK AV BIOLOGISK MANGFOLD

A. FISKE OG FANGST

Hovedmål: Videreutvikle en bærekraftig fiskeriforvaltning

Naturens egen produksjon gir grunnlag for fiske og fangst. Men naturen setter også grenser for hvor mye som kan høstes. En bærekraftig høsting innebærer at man høster på en måte som ivaretar økosystemenes struktur og virkemåte

Fiske og fangst påvirker naturgrunnlaget på forskjellig vis:

- Fiske reduserer de bestandene det fiskes på. Hvis fisketrykket er for høgt, kan en bestand reduseres til et nivå som skaper problemer for rekrutteringen.
- Fiske kan påvirke alderssammensetningen i en bestand og også den genetiske strukturen i en bestand.
- Ved å høste fra en bestand påvirkes også indirekte andre deler av økosystemet ved at man fjerner et byttedyr for noen arter, og også en predator for andre arter.
- Fiske kan påvirke andre bestander av fisk ved bifangst.
- Fiske kan også påvirke bestander av andre dyr ved at disse tas som bifangst (fugl, sjøpattedyr).
- Fiske kan skade bunnhabitater og bunndyrsamfunn. Dette er vanligvis en utilsiktet effekt av visse redskapstyper.
- Fiskeriaktiviteter vil medføre forurensning av ulik karakter, ved utslipp av klimagasser, oljeutslipp, forurensning fra antibegroingsmidler, søppel etc.

Størrelse og utbredelse av fiskebestander svinger naturlig med endrede klimatiske forhold. Dette må det tas hensyn til ved høstingsstrategier. Det er vanskelig å skille menneskeskapte endringer fra de som har naturlige årsaker. Det er viktig å minimere negative følger på ressurser og miljø ved utøvelse av fiske og fangst.

1.1 Økosystembasert forvaltning av havområdene

I henhold til Johannesburgerklæringen fra 2002 skal det innen 2010 gjennomføres en økosystemtilnærming i forvaltningen. Dette innebærer et press på nasjonene for å sette inn tiltak som kan øke kunnskapen om økosystemene, sørge for at fiske på målartene holdes på et bærekraftig nivå og at selve utøvelsen av fiske foregår med metoder som er skånsomme for det øvrige miljøet.

I økosystembasert forvaltning ligger at man tar hensyn til helheten av levende organismer og fysiske og kjemiske miljøfaktorer. "Alt henger sammen med alt" og man må derfor vurdere de ulike miljøparametrene i sammenheng. Dette er ikke nytt i og for seg, heller ikke i forvaltningen. Men konseptet innebærer at forvaltningen må bli bedre i så måte.

Tiltak

- **Studere fysiske og kjemiske forhold og produksjon i de største økosystemene våre (Barentshavet, Norskehavet og Nordsjøen)**

  De fysiske og kjemiske miljøforholdene i norske havområder styrer produksjonen som danner grunnlaget for de rike fiskeriene fra våre store marine økosystemer. HI har nylig laget en bok som sammenfatter kunnskap om produksjonen og effektiviteten i næringskjeden i økosystemet i Norskehavet. En sentral oppgave videre vil være å etablere systematisk overvåkning av produksjonsforholdene gjennom kartlegging av den fysiske lagdelingen i vannmassene og det sesongmessige forbruket av næringssalter. Dette vil gjøres samordnet med kartlegging av de pelagiske fiskebestandene i løpet av vår og sommerperioden.

  Det er etablert overvåkning av dyreplanktonbiomasse i Barentshavet og Norskehavet. Denne vil bli videre utviklet ved å ta i bruk nye planktontråler og akustikk for mengdemåling av større former av dyreplankton (krill og amphipoder). Siktemålet er å kunne vurdere økosystemets bæreevne for produksjon av fisk, inkludert vurdering av fiskebestandenes beitepress på de viktigste byttedyrene. I dette arbeidet vil overvåkning gå hånd-i-hånd med gjennomføring av prioriterte forskningsoppgaver.

  Overvåkning og forskning på økosystemet i Norskehavet bygger videre på resultatene oppnådd gjennom Mare cognitum programmet. Ved bruk av matematiske sirkulasjonsmodeller vil transport av dyreplankton mellom ulike deler av Norskehavet samt fra Norskehavet og inn i økosystemene i Barentshavet og Nordsjøen bli beregnet.

- **Beregne energiflyt mellom de ulike nivåene i de marine næringskjedene**

  For Barentshavet er det gjennomført beregninger av konsumet til torsk, vågehval og grønlandssel. Disse artene er de viktigste predatorene på fisk i Barentshavet. For grønlandssel er datagrunnlaget (mageprøver) for konsumberegninger nokså spinkelt, og det bør forbedres. Den biologiske produksjonen blir beitet på av dyreplankton, som igjen spises av lodde, sild og av fiskeyngel av alle arter. Rollen fiskeyngel av alle arter har i næringskjeden er dårlig kartlagt og vil bli undersøkt nærmere.

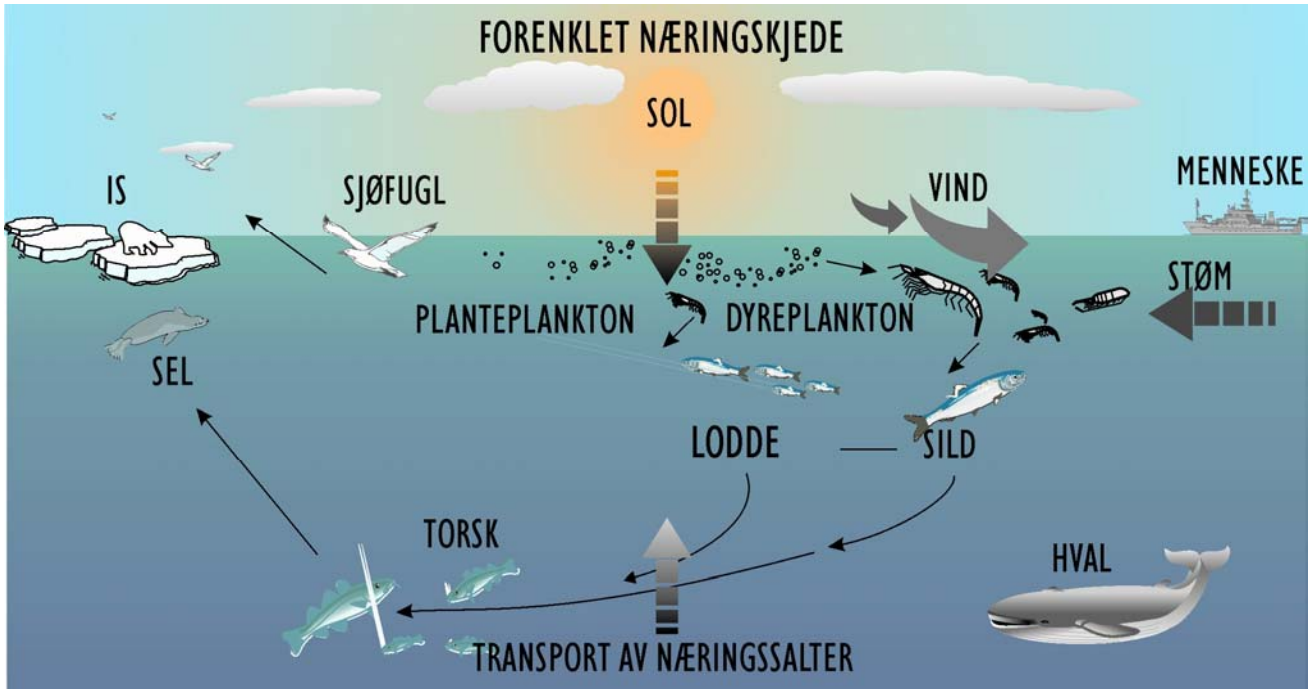

Illustrasjon: Havforskningsinstituttet

- **Undersøke næringsinntak og belastninger fra miljøgifter på springere**

  Springere (*Lagenorhynchus albirostris* og *Lagenorhynchus acutus*) er tannhvaler som beiter på fisk og andre organismer relativt høgt oppe i næringskjeden. Man antar derfor at springere vil bli belastet mht miljøgifter som akkumuleres i næringskjeden. I en økosystemsammenheng er det av interesse å få kartlagt næringsopptaket fra springere for å forstå deres rolle i økosystemet.

- **Utvikle miljøkvalitetsmål og indikatorer**

  Man kan ikke måle eller følge alle elementene i økosystemet. For å kunne få et mål for tilstanden i våre havområder og følge utviklingen i havområdene er det behov for å utvikle gode og hensiktsmessige indikatorer. Arbeidet med utvikling av økologiske indikatorer for havområdene ble igangsatt ved HI i 2003. Dette arbeidet

må ses i sammenheng med utvikling av miljøkvalitetsmål for Barentshavet. Disse skal ferdigstilles i tilknytning til Forvaltningsplanen for Barentshavet 2005/6.

- **Styrke arbeidet innenfor ICES med utvikling av økosystemhensyn i rådgivingen inkludert føre-var tilnærming**

  Folkerettslige dokumenter, slik som FN avtalen om fisket på det åpne hav fra 1995, signaliserer at føre-var tilnærmingen skal nyttes i forvaltningen av fiskebestander. Det internasjonale havforskningsråd (ICES) har operasjonalisert føre-var tilnærming i fiskeriforvaltningen ved å innføre biologiske referansestørrelser for fiskedødelighet og/eller mål for gytebiomasse. I utgangspunktet vil ICES gi råd som skal medføre svært liten risiko for at gytebestanden skal komme under en grense (Blim) hvor rekrutteringen blir hemmet. Fiskedødeligheten (F) som over tid fører til at bestanden kommer ned på Blim nivået er benevnt Flim. Bestandene skal derfor beskattes med en fiskedødelighet som er lavere enn Flim. Operasjonelt gjør ICES dette ved å definere føre-var referansepunkter som tar høyde for usikkerhet i estimeringen og i andre parametere som for eksempel fangsstatistikk. ICES gir altså i dag kvoteråd som er innenfor føre-var tilnærmingen.

  Kvotefastsettelsen kan utbygges videre ved å forvalte hver bestand slik at det blir tatt hensyn til interaksjonene med andre bestander. Den såkalte flerbestandsforvaltningen vil bli en viktig komponent av den økosystembaserte forvaltningen. Den kan være alt fra å ta hensyn til hvordan en art virker på en annen, slik det blir gjort i dagens forvaltning av loddebestanden, til en forvaltning der ønskemålene for de ulike bestandene er veid opp mot hverandre i forvaltningsregler som tar sikte på et optimalt ressursuttak over tid. I første omgang er det særlig i Barentshavet det er aktuelt å satse på denne type reguleringer. En har allerede på plass en loddeforvaltning som tar hensyn til bestandssituasjonen for torsk, og i neste omgang tar en sikte på å inkorporere den betydningen som bestanden av grønlandssel har for utviklingen av de viktigste kommersielle bestandene i Barentshavet. Til dette trengs en styrking av datagrunnlaget av selens fødevalg gjennom året.

  I 2004 har Norge og Russland igangsatt et vitenskapelig utredningsarbeid omkring optimalt uttak (maksimalt langtidsutbytte) av de viktigste kommersielle arter i Barentshavet. Denne utredningen vil også omfatte alle økosystemelementer som er tilgjengelige for undersøkelser. Utbyggingen av denne type forvaltning vil også følge den generelle utvikling som foregår i ICES hvor det på dette området er opprettet en komité (ACE) som vurderer økosystemrådgivning.

- **Etablere forvaltningsmål for de kommersielt viktige bestandene**

Foto:

Forvaltningsmål er basert på en ønsket bestandsstørrelse som også ligger innenfor føre-var-bestandsstørrelsen. Forvaltningsmål settes gjerne ut fra langsiktig økonomisk utbytte eller for å sikre næringsgrunnlaget for andre fisk og dyr som beskattes. Det skal utarbeides forvaltnings-strategi for norsk-arktisk torsk gjennom den blandete norsk-russiske fiskerikommisjon.

Hittil har Norge vært med på å vedta langsiktige forvaltningsplaner for alle fellesbestandene i Barentshavet sammen med Russland, de viktigste bunnfisk-bestandene og sild i Nordsjøen sammen med EU, makrell i Nordøst-Atlanteren sammen med EU og Færøyene, og norsk vårgytende sild sammen med EU, Russland, Island og Færøyene. Målet er at slike planer skal bli iverksatt for stadig flere bestander i årene som kommer, og at de i stadig større grad skal ivareta en økosystemtilnærming til fiskeriforvaltningen, herunder hensynet til det marine miljø.

1.2 Datagrunnlaget for ressursrådgivningen og ressursforvaltningen

Beregning av bestandsstørrelse brukes som grunnlag for å fastsette kvoter på uttak av en bestand. Det er usikkerhet knyttet til selve beregningsmåten, og usikkerhet knyttet til naturlige svingninger. Denne usikkerheten søker man å ta høyde for i kvoterådgivingen.

Tiltak

- **Utvikle ny og mer effektiv overvåkingsmetodikk gjennom utnyttelse av moderne teknologi**

  Økosystembasert forvaltning lar seg vanskelig gjennomføre effektivt uten samtidige kartlegginger og mengdemålinger av flere (alle) bestander i tid og rom. I planperioden tas det derfor sikte på å utvikle ny observasjonsmetodikk og teknologi som setter en i stand til å foreta rimelig nøyaktige målinger av flere arter og nivåer i næringskjeden samtidig. Her står utvikling av både ny akustisk metodikk og prøvetakingsutstyr sentralt. Automatisk separasjon av arter og størrelser basert på signalanalyse i ekkolodd og sonar, såkalt multifrekvens-analyse eller spektralanalyse vil bli viktig, særlig med tanke på identifisering, separasjon og måling av dyreplankton og flere viktige fiskeslag. Spesiell, nyutviklet teknologi skal utvikles for å belyse særlig problematiske områder som for eksempel bestander på dypt vann og fisk nær bunnen og fisk nær overflaten. Utenom egendefinerte behov skal fagområdet overvåkingsmetodikk med akustisk ustyr være en viktig internasjonal arena for norsk forskning og industri, der en satser på å være verdensledende både på utstyr til forskning og til fiskeleting.

- **Øke kunnskapen om bestandssituasjonen for alle målarter i fisket**

  Gjennom bruk av landingsdata og utbygging av referanseflåtens prøvetakingsomfang, skal data fremskaffes som kan gi indikasjon på tilstanden til de ulike bestandene som ikke er gjenstand for regelmessig overvåking.

1.3 Forskning på fiskets påvirkning av bestandene

Fisket kan påvirke bestandene på flere måter, enten direkte ved at selve bestandsstørrelsen reduseres og ved at den enkelte bestand endres mht alderssammensetning og genetisk sammensetning, eller ved at reduksjon av en bestand påvirker andre bestander (predator/bytte forhold).

Ensidig sterkt fiske på svake, lokale bestander kan redusere dem til et nivå som skaper problemer for rekrutteringen. Man kan risikere at slike bestander blir helt utfisket, noe som medfører tap av biologisk mangfold og høstingsmuligheter for framtiden.

Tiltak

- **Kartlegge indikatorer for biodiversitet i havbunnsfaunaen i Barentshavet**

  I forbindelse med utarbeiding av miljøkvalitetsmål for Barentshavet er det satt i gang et arbeid med utvikling av indikatorer for bunnhabitater i Barentshavet. Dette arbeidet skal inngå i Forvaltningsplanen for Barentshavet.

- **Videreføre undersøkelser av hvordan ulike fiskemetoder påvirker bestandene**

  Fiske representerer en viktig påvirkning på fiskebestandene, dels gjennom biomassereduksjon, og dels gjennom endret aldersstruktur, med påfølgende potensiell påvirkning på rekruttering og vekst. De ulike redskapsgruppene kan ved sine fangstkarakteristika påvirke bestandene forskjellig. De viktigste kildene til usikkerhet om hvordan fisket påvirker bestandene ligger i effekter som ikke blir registrert, for eksempel bidødelighet etter kontakt med redskap og urapportert fangst. Det ligger også usikkerhet i vurderingen av effekter ved endring i beskatning på bestandene.

  Et betydelig område for usikkerhet er knyttet til vurderingen av effekter av endret aldersstruktur på rekruttering og vekst som følge av en selektiv fangst av de største individene i en bestand. Selektiv fangst av de største individene praktiseres i de fleste fiskerier, dels gjennom offentlige reguleringer (eks.: minstemål, maskevidder, rister), dels gjennom kommersielle forhold (høyest pris på store individer). Det er behov både for mer grunnleggende forskning og utvikling av nye modeller for å klarlegge disse forholdene. Ikke minst vil en slik innsats være avgjørende for å kunne etablere realistiske kriterier for beregning av gytebestandsstørrelse under en føre-var forvaltning.

  Slike vurderinger bør utføres på de fleste av våre kommersielt utnyttede bestander. I tillegg er der behov for spesifikk innsats mot områder innenfor enkeltfiskerier og bestander hvor usikkerhet om bestandseffekter vanskeliggjør en rasjonell forvaltning. Generelt kan man si at de pelagiske fiskerier tar rene fangster av en art og en størrelsesgruppe, mens det i fiske etter bunnfisk forekommer betydelig blanding av arter. Dette medfører at det generelt sett er enklere å vurdere redskapsspesifikke effekter på bestandene i pelagiske fiskerier enn i fiske etter bunnfisk, gitt at korrekte fangstdata (fangstdødelighetsdata) foreligger.

  Men også innenfor pelagisk sektor er der behov for mer informasjon og konsekvensanalyse når det gjelder uregistrert dødelighet på grunn av f. eks. notsprenging, trenging og slipping av uønskede fangster i snurpenotfiskeriene.

- **Videreføre undersøkelser på genetisk påvirkning fra fiske**

  Fiskepress kan føre til uheldige genetiske effekter i marine bestander. Dette vil være avhengig av bestandens størrelse, genetiske særpreg og tilpasning til miljøforholdene. Små og lokale bestander med spesiell miljøtilpasning er følsomme for sterkt fiskepress som raskt kan føre til uønskede genetiske endringer og i verste fall utfisking. Slike bestander er kartlagt hos arter som sild, kysttorsk og hummer. I planperioden bør status for slike bestander vurderes og spesielle høstings- og bevaringstiltak utarbeides.

  Sterkt og selektivt fiskepress på store bestander kan også over lengre tid føre til uønskede endringer. Dette gjelder både genetisk sammensetning i (genfrekvenser, genprofiler) og livshistorieegenskaper (vandringsmønster, gyteområde, gytetidspunkt, alder ved kjønnsmodning osv.). For marine bestander har en antatt at store gytebestander motvirker uønskede genetiske endringer. Genetiske studier de siste årene tyder imidlertid på at den effektive gytebestanden, dvs. de som faktisk bidrar til en ny årsklasse, er langt mindre. Ved hjelp av nye statistiske metoder er det påvist endringer over tid når det gjelder alder ved kjønnsmodning hos norsk-arktisk torsk, noe som settes i sammenheng med beskatningsmønster og fiskepress. I planperioden vil arbeidet på dette feltet følges opp. For å kunne få en helhetlig vurdering for genetisk status på norsk arktisk torsk i dag, vil det være ønskelig å gjennomføre en genetisk sammenligning over lang tid, basert på gamle, lagrede fiskeskjell og otolitter. Hvilke langtidseffekter en endring i alder ved kjønnmodning vil få, må videre baseres på et estimat på arvbarhet, som angir i hvilken grad alder ved kjønnsmodning bestemmes av genetiske komponenter.

- **Videreføre kartlegging og forskning på kystbestander av torsk**

Foto: Eiliv Leren, Eksportutvalget for fisk

Den sterke nedgangen i norske kysttorskbestander krever både spesielle forvaltningstiltak samtidig som forskning og overvåking må trappes opp i betydelig grad. Genetiske forskjeller mellom kysttorsk og skrei ble påvist allerede på midten av 1960-tallet, og la grunnlaget for en egen kvote på norsk kysttorsk. Omfattende genetiske undersøkelser på kysttorsk er gjennomført de siste årene både på

Skagerrakkysten, på Vestlandet og kystområdene nordover til Finmark og ikke minst i Lofoten. Ved Fiskeriforskning (nå HI i Tromsø) er det gjennomført omfattende studier på skrei og kysttorsk, noen av studiene i samarbeid med russiske fagmiljø. I kommende planperiode vil det være en prioritert oppgave å sammenfatte de genetiske og biologiske datasett i en bestandsmodell for norske bestander av kysttorsk. Denne vil kunne danne grunnlaget både for nye forvaltnings- og bevaringstiltak og for utvikling av en mer detaljert plan for gjenoppbygging av bestandene. I Lofoten – Vesterålen overlapper kysttorsk og skrei delvis hverandre i gytesesongen. For å kunne se graden av blanding mellom de to gruppene må det gjennomføres en genetisk overvåking i de mest aktuelle områdene.

1.4 Ny havressurslov

Foto: Eksportutvalget for fisk

Havressurslovutvalget ble oppnevnt av Regjeringen 14. mars 2003 og skal levere sin innstilling til Fiskeri- og kystdepartementet innen den 15. juni 2005. Arbeidet med ny havressurslov tar sikte på å revidere saltvannsfiskeloven og utvide lovens virkeområde fra å gjelde fiske og fangst, til å omfatte forvaltningen av samtlige av havets levende ressurser. Det er i den forbindelse et formål å tydeliggjøre internasjonale forpliktelser Norge har påtatt seg gjennom Havrettskonvensjonen av 1982, FN-avtalen av 1995 om bevaring og forvaltning av vandrende og langtmigrerende fiskebestander og FNs Biomangfoldkonvensjon av 1992. En lov som omfatter forvaltning av alle levende marine ressurser vil være et viktig redskap i en økosystembasert tilnærming til ressursforvaltningen. Et viktig formål med utredningen er også å foreslå endringer i saltvannsfiskeloven for å klargjøre virkeområdet i forhold til å ivareta miljøhensyn.

B. AKVAKULTUR

Hovedmål: Akvakulturforvaltningen skal sikre at hensynet til miljø blir en grunnleggende premiss for den videre utvikling og vekst i akvakulturnæringen

Akvakultur er en naturbasert aktivitet og må derfor drives i pakt med naturen og i harmoni med berørte kystsamfunn og med andre naturbaserte næringsaktiviteter i kystområdene. Næringen er avhengig av at naturmiljøet opprettholdes mest mulig intakt slik at oppdrettsanleggene sikres en vannkvalitet som tilfredstiller oppdrettsartenes behov.

Det er økende fokus på miljøkonsekvensene knyttet til oppdrett både nasjonalt og i de markedene der norske oppdrettsprodukter omsettes. Det er viktig at miljøhensynene inngår som en integrert del av en langsiktig strategi for næringsutvikling.

Foto: Per Eide, Eksportutvalget for fisk

For å oppnå dette hovedmålet må det jobbes innenfor mange områder og med mange ulike problemstillinger. Fiskeri- og kystdepartementet har i 2004 overtatt ansvaret for forvaltning av matlovens bestemmelser om fiskehelse. Dette gir departementet anledning til å se disse forholdene i en større sammenheng, også på miljøsiden.

I det følgende vil det gis en kort karakteristikk over de viktigste satsnings-områdene i Fiskeri- og kystdepartementet innen miljøforvaltningen på akvakultur-sektoren, med tilhørende målsettinger og tiltak.

1.5 Lovverket som regulerer akvakulturnæringen

Fundamentet og basis i miljøforvaltningen av akvakulturnæringene er lovverket.

Tiltak

- **Ny akvakulturlov**

  Fiskeri- og kystdepartementet har startet arbeidet med utvikling av en ny, moderne og fremtidsrettet akvakulturlov, med sikte på ikrafttredelse i 2006.

  Den nye loven skal erstatte oppdrettsloven og havbeiteloven og lovarbeidet har som ett av flere særlige innsatsområder en sterkere og klarere miljøprofil. Loven skal fange opp helheten og sikre de overordnete styringsbehov de neste 10 - 15 år når det gjelder miljøregime og miljøutfordringer.

1.6 Avgrensning av oppdrettskonsesjoner for å sikre bærekraftighet og integrasjon av miljøhensyn

Utslipp av næringssalter og organisk materiale fra oppdrettsvirksomhet har generelt og normalt sett ikke store regionale miljøeffekter, men kan ha negative lokale virkninger avhengig av lokaliteten. Opphopningen av bunnfall og sedimentdannelse under et anlegg må begrenses i størst mulig grad. Det er derfor viktig med bedre miljøovervåkingssystemer og avgrensningsregimer, ikke minst ved videre produksjonsøkinger pr. anlegg og ved oppstart av nye arter med uavklarte toleransekrav til miljøet.

Tiltak

- **Det er innført et nytt system for avgrensning av konsesjoner for matfiskoppdrett av laks og ørret fra 1. januar 2005, og dette systemet vil bli innført for de øvrige oppdrettsarter fra 2008**

  Avgrensningssystemet har blant annet som mål å sikre bærekraftig oppdrett og integrere miljøhensynet på en klarer måte enn situasjonen er i dag. Dette innebærer krav til næringsutøverne om selv å drive miljøovervåkning av sine anlegg etter bestemte metoder, ref. NS 9410 om B-undersøkelse.

  Systemet baseres i hovedsak på konsesjoner, maksimal tillatt biomasse og den enkelte lokalitets bæreevne. Vurderingen av bæreevnen omfatter alle de viktige formene for miljøpåvirking, slik som lakselus, algevekst og organiske utslipp. Bæreevnen for hele området begrenses av den påvirkningen som har den laveste

bæreevnen. Det må derfor utvikles styringssystemer som fastsetter bæreevne – hvor mye en kan produsere uten å overskride grenser for tillatt påvirkning - og sikrer at denne bæreevnen ikke overskrides. Systemet vil bidra til holde miljøpåvirkningen innenfor fastsatte grenser og gi fisken bedre plass og bedre velferd.

Den nye ordningen er iverksatt for oppdrett av laks og ørret fra 1.1.2005. Avgrensningssystemet skal utvikles videre, modifiseres og tilpasses alle oppdrettsarter innen 2008.

1.7 Rømming av fisk fra oppdrettsanlegg.

Rømming av laksefisk er en av de store utfordringene innen norsk akvakultur. Når oppdrettsfisk rømmer er det risiko for at ville bestander utsettes for sykdomsspredning og genpåvirkning. I tillegg oppstår det økonomiske tap for den enkelte oppdretter som mister fisk, og tap for næringen i form av tapt omdømme.

Myndighetene og næringen er enig i at rømmingstallene er for høye og at rømmingsproblemet må reduseres i vesentlig grad. Det arbeides derfor også på mange felt for å få rømmingstallene ned, og på lang sikt er målet at omfanget av rømt fisk fra oppdrettsanlegg skal reduseres til et minimum og ikke utgjøre noen trussel mot villfisken.

Rømming er også en aktuell problemstilling i oppdrett av marine arter som eks. torsk. Det blir derfor svært viktig å ta med de erfaringene og den kunnskap en har gjort seg fra lakseoppdrett for å kunne være i forkant av rømmingsproblemene når det gjelder disse nye artene.

Det er et mål at antallet rømt laksefisk innen 2008 ikke skal overstige 250.000 fisk pr år. På lengre sikt skal antallet rømte fisk reduseres ytterligere og ikke utgjøre noen trussel mot villfisk.

Tiltak

- **Følge opp den innførte tekniske standard for oppdrettsanlegg (NYTEK)**

  Nye krav til teknisk standard for anlegg som nyttes i oppdrettsvirksomhet ble innført 1.1. 2004. Regelverket er det første i verden på området. Formålet er at anlegg som nyttes i oppdrettsvirksomhet skal ha forsvarlig teknisk standard, samt forsvarlig vedlikehold, for å gjøre anleggene bedre rustet til å stå imot ytre påvirkninger og dermed redusere rømming.

For nye anlegg er det innført krav om produktsertifisering etter 1.4.2004. For alle anlegg innføres det krav om dugelighetsbevis fra 1.1.2006. For alle anlegg kreves det lokalitetsklassifisering.

- **Gjennomføre forbedringer av regelverket for drift av oppdrettsanlegg**

  Regelverket på driftssiden er under evaluering og vil bli endret og forbedret mht rutiner og krav. Det vil bl.a. bli vurdert å innføre krav til propellbeskyttelse for båter brukt i oppdrettsnæringen. Nytt regelverk for drift skal tre i kraft 1.1.2005.

- **Sikre bedre statistikkgrunnlag og mer pålitelige rømmingstall**

  Det er utarbeidet egen rømmingsinstruks til fiskerimyndighetenes regionkontorer om hvordan de og oppdretterne skal forholde seg til en rømmingssituasjon. Formålet er blant annet å sikre mer pålitelige rømmingstall og et bedre statistikkgrunnlag.

  Videre vurderer Fiskeridirektoratet behovet for etablering av en undersøkelseskommisjon for alvorlige rømmingstilfeller og anleggshavari. Arbeidet med å utrede behovet skal ferdigstilles i løpet av 2004. Inntil denne er på plass vil det i alvorlige rømmingstilfeller engasjeres private aktører for å se på årsaken til rømmingstilfellet.

- **Gjennomføre utredningsarbeid om merkesystemer for fisk og gjennomføre tiltak som blant annet har som formål å identifisere rømt oppdrettsfisk.**

  Merking av oppdrettslaks er en sentral problemstilling både i Havmiljømeldingen, St. meld. nr. 12 (2001 – 2002) *Rent og rikt hav*, og i Innst. S. nr. 134 (2002 - 2003), om opprettelse av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder. Som en oppfølging av Stortingets behandling av Havmiljømeldingen og St. prp. nr 79 (2001 –2002) *Om opprettelse av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder,* har Fiskeri- og kystdepartementet igangsatt et slikt utredningsarbeid som ledes av Fiskeridirektoratet i samarbeid med andre berørte myndigheter og næringen. Utredningsarbeidet forelå sommeren 2004 og vil være basis for beslutninger og tiltak.

  Arbeidet med merking er komplisert og omfattende og det legges vekt på å vurdere totaliteten i hele komplekset grundig, også opp mot samfunnsmessige kost/nytte vurderinger. Foruten hensynet til vill-laks vil det bli lagt vekt på kriterier som fiskehelse, folkehelse, markedsmessige aspekter, anvendelighet og kostnader.

1.8 Lus på oppdrettsfisk

Lakselus er en naturlig forekommende parasitt som finnes i de fleste kystfarvann langs kysten. Lakselus er avhengig av vertsorganismer, og vil oppnå større bestander i områder der det er høy tetthet av slike verter. Oppdrett er en slik situasjon.

Lakselus er i dag en betydelig utfordring for laksefiskoppdrett både pga. legemiddelbruken og overføring av parasitter til villfisk. I tillegg gir lakselus store økonomiske tap for næringen. Målsettingen er derfor at skadevirkningen av lus på oppdrettsfisk og villfisk skal reduseres til et minimum.

Parasitter vil etter all sannsynelighet også bli en utfordring når det gjelder oppdrett av andre arter, inklusiv torsk.

Tiltak

- **Øke kunnskapsoppbyggingen om lus og andre parasitter**

Foto: Anne-Berit Herstad, FKD

Intensiteten i lakselus-forskningen vil bli opprettholdt og videreført på et høyt nivå i årene framover. Forskning på lakselus er hovedtema i en rekke ulike forskningsprosjekter der mange forskjellige forsknings-institusjoner er involvert. Blant annet arbeides det for å etablere et nasjonalt forskningsprogram for bekjemping av lakselus.

Det satses også på kunnskapsoppbygging om drift og anleggsutforming, da dette er vesentlige momenter som påvirker lusepåslag. Lakseluspåslag reduseres for eksempel vesenlig ved bruk av dype merder (notposer) som tillater fisken å stå dypere.

Når det gjelder parasitter på marine oppdrettsarter skal kunnskapen på dette området økes fremover Det vil bli viktig å ligge i forkant i parasittkunnskapen på eks. torskelus og skottelus, og deres effekt på torsk, både villfisk og i oppdrett, før torskeoppdrett blir en større og etablert næring.

- **Følge opp handlingsplanen mot lakselus og revidere denne**

Fiskerimyndighetene deltar sammen med næringen i den nasjonale arbeidsgruppen som har ansvaret for å koordinere den nasjonale handlingsplanen mot lakselus. Handlingsplanen omhandler både dokumentasjon av forekomst av lus i oppdrettsanlegg og på villfisk, rapporteringssystemer, forebyggende og bekjempende tiltak.

- **Utvikle vaksine innen 2008**

  Utvikling av en effektiv vaksine mot lakselus har høy prioritet. Den første vaksinen er nå utviklet og ble testet i 2003. Det vil bli rettet stor forskningsinnsats på å nå målet om tilstrekkelig effektiv lusevaksine tilgjengelig på markedet innen 3 år.

1.9 Sykdomsbekjemping og legemiddelbruk

Helsetilstanden og sykdomssituasjonen hos oppdrettsorganismene er en svært viktig faktor i den videre utviklingen i næringen. Det vil derfor fortsatt først og fremst bli satset mye på sykdomsforebyggende arbeid gjennom drift, rutiner, vaksiner og vaksinasjonsstrategier. Målet er en best mulig helsestatus uten bruk av legemidler.

Selv et godt sykdomsforebyggende arbeid både i næringen og fra myndighetenes side gjennom regelverkstyring og kontroll, eliminerer ikke sykdomsutbrudd og behov for sykdomsbekjemping. Det fins i dag behandlingsmetoder for mange ulike sykdommer.

Målet er at sykdomsbekjempingen skal drives mest mulig miljøvennlig, slik at viltlevende organismer påvirkes minst mulig av legemidlene.

Tiltak

- **Det skal legges vekt på å utvikle alternative miljøvennlige metoder der dette er mulig, som bruk av leppefisk til avlusning, bruk av vaksiner, probiotika, immunstimulanter og andre forebyggende behandlingsstrategier.**

- **Fremtidens legemidler må være tilpasset det marine miljø samtidig som en får sammenlignbare resultater for ulike legemidler.**

- **Det skal arbeides for at tilgangen til beskrivelser av miljøegenskaper til legemidler blir bedre og lettere. Dette vil bli gjennomført av Statens Legemiddelverk i samråd med Fiskeri- og kystdepartementet.**

- **Det skal satses på å øke kunnskapsgrunnlaget om bakterie-, parasitt og virussykdommer.**

- **Driftsformer som vektlegger sykdomsforebyggende arbeid skal videreutvikles og nedfelles i regelverket.**

  De nye driftsforskriftene, som trer i kraft 1. januar 2005, omfatter regler som ivaretar sykdomsforebygging.

- **Fiskeri- og kystdepartementet skal medvirke til å utvikle bedre vaksiner og vaksinasjonsstrategier.**

  Selv om farmasøytisk industri utfører deler av utviklingsarbeidet med nye vaksiner og vaksinasjonsstrategier, særlig for de oppdrettsartene som i dag er kommersielt interessante, er det helt vesentlig at Fiskeri- og kystdepartementet spiller en rolle. Sentralt står utvikling av vaksiner til nye oppdrettsarter. Målet er at vaksiner mot viktige sykdommer skal finnes tilgjengelig i forkant av en økning av oppdrettsvolumet, slik at man unngår ukontrollerte epidemier og bruk av antibiotika. Fiskeri- og kystdepartementet vil også bidra til å styrke arbeidet med utvikling av nye vaksinekonsepter, slik som rekombinante vaksiner og DNA-vaksiner. Målet er dels å bedre den forebyggende effekten mot sykdom, dels å unngå uheldige bivirkninger av vaksiner.

1.10 Kunnskap om miljø i akvakulturforskningen

Foto: Havforskningsinstituttet

Det skal legges større vekt på prioritering av miljøhensyn i akvakulturforskningen. Forskningen skal fokusere mer på problemstillinger i akvakulturnæringene som kan utgjøre en miljørisiko. Dette inkluderer både effekter av oppdrettsaktivitetene på det omkringliggende miljø, helse, sykdommer, smittespredning og velferd hos oppdrettsorganismer.

Forskningen skal fokusere på problemstillinger i akvakulturnæringen som kan påvirke økosystemet på kysten. Det omfatter både påvirkning som kan utgjøre en miljørisiko slik som genetisk påvirkning av ville bestander og smittespredning, og slike som kan påvirke produksjonsforholdene i havet og som kan gi grunnlag for økt verdiskapning innen kystfiske og skjelldyrkning.

Tiltak

- **Det skal utarbeides og implementeres et overvåkingsprogram for miljøeffekter av akvakultur, og effekter av det ytre miljø på akvakultur.**

  Sentralt står genetiske interaksjoner, smittespredning, herunder parasitter, og eutrofiering. Målet er at forvaltning av akvakulturnæringen skal sees i sammenheng med en økosystembasert forvaltning av kystsonen.

  I dette arbeidet skal grunnforskningen og den forvaltningsrettede forskningen om miljøeffekter styrkes. Særlig viktig blir det å øke kunnskapen om mulige konsekvenser for viltlevende marine arter og det marine økosystemet.

- **Miljømålene for norsk oppdrettsnæring skal revurderes og nye miljømål formuleres innen 2006**

  Fiskeri- og kystdepartementet vil ta kontakt med de etatene som tidligere har deltatt i arbeidet med miljømål for å revidere målene. I tillegg til næringsorganisasjonene vil andre interessegrupper, som f. eks miljø- og forbrukerorganisasjoner, bli invitert til å delta. Kort- og langsiktige miljømål vil styrke miljøsatsingen innen forskningen og konkretisere hvordan de oppgavene skal løses.

- **Det skal utarbeides årlige resultatrapporter fra 2006**

  En målrettet innsamling av miljødata fra akvakulturnæringen skal legge grunnen for resultatrapportene, som kan brukes til å evaluere hva næringen har oppnådd i forhold til miljøet og om hvilke forbedringer forskingen har bidradd til. Resultatrapportene vil også kunne bidra til å styrke oppdrettsnæringens omdømme i forhold til offentlighet og marked.

- **Forskningsprosjekter innen oppdrett skal redegjøre for hvilken relevans de har for miljøet og ha klart formulerte resultatmål som kan vurderes i forhold til miljømålene**

  Et slikt tiltak vil være et vesentlig bidrag til å integrere miljø i akvakulturforskningen og til å oppfylle miljømålene og øke bevisstheten om miljøet.

C. FELLESOPPGAVER FOR FISKERI OG AKVAKULTUR

1.11 Sporingssystemer og miljømerking i næringen

Industriell produksjon og internasjonal handel med mat har ført til at konsekvensene vil være langt mer dramatiske enn tidligere dersom maten inneholder smitteagens eller fremmestoffer i mengder over det akseptable. Ulike sporbarhetssystemer tar nettopp sikte på å gi næringsaktørene og myndighetene mulighet til å reagere raskest mulig for å redusere konsekvenser av en eventuell hendelse.

Foto: Sturla Bakken, Eksportutvalget for fisk

Sporbarhet og merking av oppdrettsfisk er temaer som er blitt mer aktuelle de senere årene. Bakgrunnen for aktualiseringen av disse temaene er sammensatt, men behovet for å i større grad kunne beskytte både menneskers helse, dyrehelse og miljø samt forbruker-politiske og næringspolitiske motiver er alle motiver som er blitt nevnt i debatten. Fiskeri- og kystdepartementet har som ambisjon å følge og delta i debatten rundt disse temaene, og arbeide for at systemene tas i bruk av næringen.

Videre har det vært stor internasjonal oppmerksomhet knyttet til arbeidet med miljømerking av fisk og fiskeprodukter. Begrepet miljømerking brukes litt ulikt, men i hovedsak knyttes det til produkter fra villfisk der fisket er basert på bærekraftig ressursforvaltning. I dag er det bare en privat organisasjon som er aktiv på merkeområdet (MSC). Det har i lengre tid vært i gang en prosess i regi av FAO for å utarbeide internasjonale retningslinjer for merking av fisk fra bæredyktige fiskerier, og norske myndigheter har deltatt og deltar aktivt i dette arbeidet. Norske myndigheter kan imidlertid ikke bestemme hvorvidt et konkret sjømatprodukt skal miljømerkes eller ei – det må næringen selv gjøre.

Tiltak

- **Norske myndigheter skal fortsatt arbeide for at FAO skal vedta internasjonale retningslinjer for merking av fisk fra bæredyktige fiskerier. Man skal også bistå næringen i arbeidet med ordninger for miljømerking og sporing av fisk og fiskeprodukter**

- **Næringen og myndighetene skal delta i det internasjonale arbeidet med sporings- og merkeordninger for oppdrettsfisk**

1.12 Dialog med miljøorganisasjonene

Flere av miljøorganisasjonene besitter kompetanse som kan være relevant for fiskeriforvaltningen. Deres vurderinger og innspill kan være nyttige bidrag for å integrere miljøhensynet i ressursforvaltningen på en best mulig måte.

Tiltak

Miljøorganisasjonene skal trekkes aktivt inn som diskusjonspartnere der dette er relevant.

2 INTRODUKSJONER AV NYE ORGANISMER

Hovedmål: Unngå spredning og skadelige virkninger av fremmede organismer og genmodifiserte organismer

De norske kyst- og havområdene kjennetegnes av et stort mangfold av arter og rike bestander av mange av artene, noe som er grunnlaget for en rik avkastning i våre marine næringer. Disse artene eksisterer innenfor etablerte økosystemer. Også næringsvirksomheten som er knyttet til utnyttingen av disse artene, er tilpasset disse økosystemene. Endringer i økosystemene og i artenes tilpassing får dermed også konsekvenser for næringene som baserer seg på dem.

Introduksjoner av nye arter i et økosystem, som fører til en ny tilpasning innen økosystemet, kan få konsekvenser som innebærer at også næringsutøverne må finne en

ny tilpasning. En slik ny tilpassing har kostnadsmessige og inntektsmessige konsekvenser. Et eksempel på dette i norske farvann er kongekrabben.

Det er identifisert mange marine arter som sikkert eller sannsynligvis kan regnes som introduserte til norske farvann. De fleste av introduksjonene knyttes til skipsfart og til akvakultur (oppdrettsarter, samt organismer som lever på og i disse).

Fremmede arter og bestander spres tilsiktet ved utsetting eller som blindpassasjerer på handelsvarer, utsatte arter eller transportmidler, for eks. gjennom begroing eller utskiftning av ballastvann på skip

Fiskerimyndighetene har i de senere år praktisert et strengt regime hva angår søknader om oppdrett basert på arter uten naturlig utbredelse i Norge.

2.1 IMO konvensjonen om behandling av ballastvann

FN's skipsfartsorganisasjon, IMO, vedtok den 13. februar 2004 en internasjonal konvensjon om behandling av ballastvann. Konvensjonen omfatter alle skip i internasjonal fart, og innebærer at skip i en overgangsperiode må skifte ut ballastvann på åpent hav med tilstrekkelig dyp. Dette vil gi en reduksjon av risikoen for introduksjon av fremmede organismer. Sjøfartsdirektoratet har ansvaret for utslipp fra skipene, mens Kystverket har et ansvar i henhold til skipsledene og å finne fram til egnede områder for ballastvannskifte. Etter en overgangsperioden fra 2009-2016, avhengig av når skipet bygges og størrelsen på ballastvanntanken, må skip rense ballastvannet i henhold til rensekrav. Alle skip som blir bygget etter 2009 må leveres med rensesystemer.

Tiltak

- **Kystverket vil i samråd med Sjøfartsdirektoratet og andre involverte myndigheter vurdere egnede områder innenfor norsk territorialfarvann for ballastvannskifte**

2.2 Kongekrabbens innvirkning på økosystemene langs kysten

For mest mulig å unngå skadevirkninger av introduserte fremmede arter, er det viktig å opparbeide en beredskap av kunnskap om hvordan artene spres, hvilke virkninger de kan få og hvordan spredning kan unngås eller begrenses. Det er ikke minst viktig å skaffe kunnskap om allerede etablerte fremmede arter, og på dette grunnlag utarbeide strategier for hvordan en skal håndtere disse fremmede artene.

Kongekrabbe er en introdusert art som ble satt ut med hensikt av russerne i Barentshavet på 60-tallet. Kongekrabben har medført økte kostnader i de tradisjonelle fiskeriene i de områdene den har invadert, mens den har ført til nye inntektsmuligheter for de som kan høste av denne nye ressursen. Hva de langsiktige økologiske virkningene av krabben blir vet man lite om.

Foto: Per Eide, Eksportutvalget for fisk

Tiltak

- **Gjennomføre et flerårig forskningsprogram på virkningen av kongekrabben**

  Forskningsprogrammet fokuserer på rammebetingelsene for tilvekst og overlevelse for alle kongekrabbens livsstadier gjennom effektene av temperatur, saltholdighet, leveområder etc. Denne informasjonen brukes til å kartlegge hvilke geografiske områder i Nordøst-Atlanteren som tilfredstiller de krav til rammebetingelser som kongekrabben krever, og belyse mulige spredningsveier og spredningshastigheter til kongekrabben i norske havområder. De økologiske effekter av kongekrabben undersøkes ved å studere effekter av kongekrabben på habitater og samspill med arter som befinner seg i habitater i fjorder, kyst og åpne havområder. Inkludert i programmet er også forskningsfelt som genetisk kartlegging, metodikk for tallrikhetsberegninger, og sykdomsspredning og parasitter.

- **Iverksette reguleringstiltak for å hindre videre vekst av bestanden**

  Høsten 2003 ble det enighet mellom Norge og Russland om å fastsette en vestgrense for fellesforvaltningen av kongekrabbe ved 26° østlig lengde (Magerøya). Dette ga Norge adgang til å iverksette ensidige tiltak for å begrense spredningen av kongekrabben vest for denne grensen.

  I august 2004 ble det fastsatt regler for forvaltningen vest for 26°Ø, herunder fri deltagelse og fri fangst, samt utkastforbud.

2.3 Fremmede organismer eller bruk av genmodifiserte organismer i akvakultur

Norske myndigheter har tradisjonelt praktisert et strengt regime hva angår søknader om oppdrett basert på arter uten naturlig utbredelse i Norge og bruken av genmodifiserte organismer (GMO) i oppdrett. Denne praksisen samsvarer godt med næringens generelle skepsis til å bruke genmodifiserte organismer i norsk oppdrett. Dette er en holdning som er begrunnet i en erkjennelse av at slik bruk kan ha negativ effekt på forbrukernes tillit til oppdrettsnæringen, samtidig som man er redd for eventuelle skadevirkninger på miljøet, f. eks i forbindelse med sykdommer, rømming og lignende.

Det er et åpent spørsmål om forbrukeren vil etterspørre GMO- produkter i fremtiden. GMO kan representere store muligheter, men også medføre store utfordringer for fremtiden til akvakulturnæringen. Norge vil fortsatt føre en restriktiv politikk, men ser behovet for videre forskning på feltet. Vi er avhengige av tilstrekkelig og sikker kunnskap for å sikre ansvarlig forvaltning av miljøet, forbrukerinteresser og den industrielle utviklingen.

Tiltak

- **Bruken av genmodifiserte marine organismer skal begrenses til spredningssikre, lukkede anlegg på land**

- **Bruken av fremmede arter i akvakultur skal reguleres strengt. Nytt regelverk skal være ferdig innen 5 år**

- **Det skal vurderes egnet regelverk for bruk av genteknologi i akvakultur (jf virusvaksineproduksjon) innen utgangen av 2004**

- **Vurdere behovet for overvåking av prioriterte fremmede arter for å følge spredning og utvikling i kyst- og havområdene**

3 BRUK OG VERN AV KYST- OG HAVOMRÅDER

Hovedmål: Ta vare på det rike mangfoldet av marine naturtyper og arter i norske sjøområder

Bærekraftig bruk av alle typer naturressurser er et overordnet mål i forvaltningen av biologisk mangfold. Regjeringen legger til grunn at alle typer myndigheter, næringer, og øvrige relevante aktører skal bidra til arbeidet med bærekraftig bruk og vern av det biologiske mangfoldet. Departementene har ansvar for å integrere hensynet til biologisk mangfold i sin forvaltning og stimulere til at de nasjonale målene om biologisk mangfold følges opp i virksomheter til underliggende etater, næringer og interesseorganisasjoner som har tilknytning til departementenes ansvarsområde.

3.1 Det marine biologiske mangfoldet og miljøtilstanden i kyst- og havområdene

Vi har til dels svært mangelfulle kunnskaper om det biologiske mangfoldet og miljøtilstanden i sjøområdene våre. Samtidig har vi store forventninger til å kunne utnytte disse områdene bedre. Det er derfor viktig å øke våre kunnskaper om det marine miljøet, om hvilket biologisk mangfold som finnes og potensialet for utnyttelse av biologiske ressurser. Kunnskap er en forutsetning for å kunne foreta gode avveininger og gjøre de riktige valgene.

I St.meld. nr. 42 (2000-2001) "Biologisk mangfold - sektoransvar og samordning" er regjeringens hovedkonklusjon at det skal etableres et nytt forvaltningssystem som er kunnskapsbasert. Det nye forvaltningssystemet for biologisk mangfold innebærer at områder med stor verdi for biologisk mangfold skal identifiseres. For å få dette faktagrunnlaget, må det igangsettes kartlegging og overvåking, herunder etablering av en artdatabank. Informasjon om områder som har stor verdi for biologisk mangfold skal være allment tilgjengelig. Dette skal være faktagrunnlag for sentral, regional og lokal forvaltning.

Et eget nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold ble etablert i 2003, og skal koordinere og systematisere dette arbeidet. Styret for artsdatabanken ble opprettet 8. januar 2004. Artsdatabanken er etablert i tilknytning til Vitenskapsmuseet ved NTNU i Trondheim.

Tiltak

- **Fiskeri- og kystdepartementet skal bidra til gjennomføring av Nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold**

  Arbeidet med programmet ledes av Miljøverndepartementet. Programmet er organisert i en rekke arbeidsgrupper for ulike felt og fagområder, hvor "Arbeidsgruppen for kyst og hav" er av størst interesse for FKD. Norsk institutt for vannforskning (NIVA) leder denne arbeidsgruppen, hvor Fiskeri- og kystdepartementet, Fiskeridirektoratet og Havforskningsinstituttet deltar.

  "Arbeidsgruppen for kyst og hav" har hittil fokusert på, og prioritert kartlegging og overvåking av marint biologisk mangfold i de nære kyst- og fjordområdene.

  Fiskeri- og kystdepartementet har bidratt med 3.9 mill, inkludert 0.4 mill til artsdatabanken, i 2003 og 2004. Fiskeri- og kystdepartementet sitter representert, og deltar aktivt, i de ulike styringsorganene til det nasjonale programmet for kartlegging og overvåking.

- **Bidra til at prosjektet MAREANO (Marin arealdatabase for norske kyst og havområder) blir gjennomført**

  MAREANO er et samarbeidsprosjekt mellom HI, Norges Geologiske Undersøkelser (NGU) og Sjøkartverket og er et initiativ til å gjennomføre et kartleggingsprogram som vil tette vesentlige kunnskapshull om det marine miljø. Kunnskapen skal samles i en marin arealdatabase for norske kyst- og havområder, med tilhørende system for formidling av geografisk informasjon. I tillegg til en databasedel vil prosjektet bestå av følgende tematiske deler:
  - basiskartlegging av dybdeforhold,
  - bunntyper,
  - geologiske ressurser og grunnforhold,
  - naturtyper,
  - biologisk mangfold og
  - marine ressurserbasiskartlegging av forurensning.

  Det vil ikke være noen overlapp mellom MAREANO og nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold. Det er delvis de samme institusjonene og etatene som deltar i begge programmene, og det vil sikre samordning på tangerende områder.

  Igangsetting av MAREANO forutsetter fellesfinansiering mellom OED, MD, NHD og FKD. Den totale kostnadsrammen for 2006 – 2010 er anslått til 235 mill. kroner.

- **Fortsette kartleggingen av korallrev og utvikle forvaltningen av korallrev langs kysten og i havområdene**

  Fiskerimyndighetene har gjennom "Forskrift om beskyttelse av korallrev" tatt initiativet til å utarbeide en forvaltningsstrategi for korallrev i Norge og vært en pådriver internasjonalt. Kaldtvannskoraller er på sakskartet til ICES, OSPAR, UNEP, UNGA og andre internasjonale fora. Dette arbeidet vil videreføres.

Foto: Havforskningsinstituttet

I norske havområder er det nå gitt spesiell beskyttelse i form av forbud for bunntråling til fem områder i norske hav- og kystområder; Sularevet, Iverryggen, Røstrevet, Tislerrevet og Fjellknausene.

Koraller og korallrev som ressurs og verdifulle habitater vil sannsynligvis få økt innvirkning på utnyttelse og forvaltning av sjø og sjøbunnen i fremtiden. Kartleggingen hittil viser store og rike funn av koraller og indikerer at det finnes langt flere korallrev som ennå ikke er registrert. Den store mengden korallrev som nå er påvist, viser at disse representerer et betydelig habitat og at den økologiske betydningen kan være større enn man tidligere trodde. Eksisterende og ny kunnskap om korallenes biologiske og økologiske betydning vil i stadig større utstrekning måtte tas hensyn til i marin forvaltning.

En arbeidsgruppe for vern av koraller nedsatt av Fiskeri- og kystdepartementet avga sin rapport i desember 2003. Arbeidsgruppen påpeker at det er et stort behov for bunnkartlegging i norske havområder, og at fortsatt kartlegging av korallrev er viktig for at man skal kunne forvalte korallrev, fiskeriaktivitet og oljevirksomhet på en forsvarlig måte. Kartlegging er grunnleggende kunnskap som må på plass med sikte på gjennomføringen av økosystembasert forvaltning av ressursene knyttet til fiskeri, olje og havmiljø (jf MAREANO). For å gi korallrevene en bedre beskyttelse ble det anbefalt å inkludere alle typer virksomhet og ikke bare fiskeri.

3.2 Nasjonal samordning av marin forskning og overvåking

Samlet sett er det i dag stor innsats på marin forskning og på overvåking av havmiljøet og de levende marine ressurser. Innsatsen fra de ulike aktørene er bare i begrenset grad samordnet, og det mangler en overordnet felles nasjonal plan. Behov for bedre samordning av innsatsen er derfor et stikkord på dette området.
Det er også behov for at havovervåkingen koordineres bedre med overvåkingen av fremmedstoffer i norsk sjømat. Overvåking av sjømatkvaliteten avdekker på den ene siden hva som er konsekvensene for sjømaten av de ulike typer havforurensing, og på den andre siden er den et viktig bidrag i overvåkingen av miljøutviklingen i havområdene.

Tiltak

- **Samordning av innsatsen på havovervåking**

  For å få til en bedre samordning har HI, Meteorologisk institutt, Nansen Senter for Miljø og Fjernmåling, NIVA, Norsk Polarinstitutt, Sjøkartverket og Statens strålevern gått sammen og dannet et uformelt kontaktorgan, "Nasjonalt råd for operasjonell marin overvåking og varsling". Partene har som målsetning at samarbeidet skal bidra til nasjonal samordning av marin overvåkning på tvers av de ulike etater innenfor de rammer som de ulike departementene bestemmer for mer effektiv utnyttelse av ressursene. Dette skal lede til at norsk marin overvåkning og varsling har et omfang og en kvalitet som står i rimelig forhold til behovene.

  Det tas sikte på å få avklart hvilken rolle dette rådet skal ha i forhold til myndighetene i løpet av 2005, samtidig som overvåkingsomfanget vurderes i sammenheng.

- **Overvåking og dokumentasjon av sjømatkvalitet**

Det er viktig å overvåke og dokumentere innholdet av fremmedstoffer, spor- og tungmetaller, forskjellig organiske miljøgifter som PCB og dioksiner, radioaktive stoffer m.v. i norsk fisk og sjømat for å sikre at produktene er helsemessig trygge å spise. En viktig del av dokumentasjonen er samlet i Miljødatabasen som forvaltes av NIFES.

Foto: Anne-Berit Herstad, FKD

Miljødatabasen skal videreutvikles, og arbeidet med overvåking og dokumentasjon av produktkvalitet skal koordineres med det som skjer med hensyn til samordnet havovervåking. Det tas sikte på å få avklart hvordan dette best kan skje og om NIFES skal delta i det som nå er omtalt som det uformelle kontaktorganet "Nasjonalt råd for operasjonell marin overvåking og varsling."

- **Delta i SatHav programmet.**

SatHav programmet er et nasjonalt marint program for å utnytte satellittdata rettet mot nasjonale behov og for å få en koordinert nasjonal innsats som sikrer offentlige brukere mulighet til å utnytte satellittdata på en kostnadseffektiv måte. Programmet har et programråd og et sekretariat og finansieres av Norsk Romsenter, brukere og samarbeidspartnere. SatHav-programmet bidrar til koordinering og støtte til andre nasjonale initiativer og oppgaver som for eksempel overvåking av skipstrafikken og miljøovervåking. Kystverket deltar blant annet i et program for deteksjon av oljeforurensing til havs ved hjelp av radarsatellittdata.

3.3 Tilgang til tilstrekkelige sjøarealer for utviklingen på departementets forvaltningsområde

Både arealplaner og verneplaner påvirker arealtilgangen i kystsonen. Det er viktig at Fiskeri- og kystdepartementet og underliggende etater deltar aktivt på alle nivå (lokalt, regionalt og sentralt) i prosessene og at vi er samordnet både horisontalt og vertikalt i organisasjonen.

Tiltak

- **Videreutvikle en nasjonal database for farvannsdata, som knyttes opp til programverktøy for håndtering av geografiske data (GIS-data)**

  I utviklingsarbeidet legges det vekt på å innarbeide relevant informasjon som er av betydning for Kystverkets deltakelse i kystsoneplanlegging.

- **Bidra til arbeidet med marin verneplan**

  Delta aktivt i arbeidet med etablering av plan for marine beskyttede områder (marin verneplan). Et rådgivende utvalg la frem endelig forslag sommeren 2004. Oppfølgingen av dette vil ledes av MD, men med tett samarbeid med FKD, NHD og OED.

- **Bidra til god planlegging på alle nivåer (nasjonalt, regionalt og lokalt) ved utbygging av havner og farleder**

  Det er mange interesser i kystsonen som kan bli berørt ved utbygging av havner og farleder, blant annet frilufts- og naturinteresser. I byområder kan det dessuten være konflikter i forhold til støy, atkomstveger og byutvikling.

  Det er viktig å sørge for gode planprosesser i forbindelse med nyetableringer. For eksisterende havneområder er Kystverket aktivt med i prosesser med nye planer og diskusjoner om disponering av omliggende arealer.

- **Utvikle en arealstrategi for Fiskeri- og kystdepartementets ansvarsområde**

  Rapporten "Areal(bruks)konflikter i kystsonen" påpekte en rekke grenseflater mellom fiskeri- og akvakulturnæringen og andre interesser i kystsonen i tillegg til grenseflater innad i akvakulturnæringen og mellom fiskeri- og akvakulturnæringen. Det er behov for å gå gjennom disse grenseflatene for å vurdere om det er nødvendig med rutiner for konfliktløsning etc.

- **Bidra til å evaluere verneområder**

  Som en del av arbeidet med oppfølging av St. meld. nr. 43 (1998-99) Vern og bruk i kystsona har fiskeri- og miljøvernmyndighetene i fellesskap utarbeidet retningslinjer for evaluering av verneområder som omfatter sjøarealer. Områder som kan tas opp til evaluering er slike som er interessante for fiskeri- og akvakultur og der verneverdiene ikke lenger er til stede eller i samsvar med forskriftene. Fiskeri- og kystdepartementet vil bidra til at dette arbeidet videreføres gjennom konkrete evalueringer.

3.4 Forvaltningsplan Barentshavet

I Sem-erklæringen, som er det politiske grunnlaget for Bondevik II – regjeringen, heter det under avsnitt om Havmiljø og petroleumsvirksomhet at Samarbeidsregjeringen vil "legge opp til en helhetlig forvaltningsplan for Barentshavet, der hensynet til miljø, fiskerier, petroleumsvirksomhet og sjøtransport vurderes samlet". Konsekvenser av petroleumsvirksomheten er i denne sammenheng spesielt viktig fordi Sem-erklæringen sier at "Samarbeidsregjeringen vil foreta en konsekvensutredning av helårlig petroleumsvirksomhet i de nordlige havområder fra Lofoten og nordover. Inntil en slik plan er på plass, åpnes ikke Barentshavet ytterligere for petroleumsvirksomhet".

Tiltak

- **Arbeidet med forvaltningsplanen**

  Arbeidet med forvaltningsplanen for Barentshavet kom i gang i 2002. For å sikre et felles faktagrunnlag er det utarbeidet statusbeskrivelser for fiskeri, akvakultur, skipstrafikk, miljø og ressurser, samt en samfunnsbeskrivelse. Disse beskrivelsene ble lagt til grunn for utredning av konsekvenser av aktiviteter innen fiskeri, skipstrafikk og ytre miljøpåvirkninger. Utredningen er nå sluttført og ute på høring til 1. november 2004. Olje- og energidepartementet ferdigstilte i 2003 en utredning av konsekvenser av helårig petroleumsaktivitet i området Lofoten – Barentshavet (ULB). Utredningene vil inngå i grunnlaget til den helhetlige forvaltningsplanen, på linje med de andre utredningene. Forvaltningsplanen skal ferdigstilles 2005–2006.

4 FRILUFTSLIV

Hovedmål: Sørge for å ta vare på sjøområdene som verdifulle rekreasjonsområder

Kystverket deltar aktivt i opplysningsarbeid og forebyggende arbeid for å øke kunnskapen om navigering og sikker ferdsel til sjøs. Kystverket deltar blant annet på båtmesser og andre maritime arrangementer for å informere om Kystverkets arbeid og de systemer som tilbys de sjøfarende. Kystverket samarbeider også med Redningsselskapet i forebyggende sjøsikkerhetsarbeide. I tillegg er Kystverket med i "Sakkyndig råd for fritidsfartøy".

Foto: Roald Borkehagen

Tiltak

- **Bidra til å redusere ulykker med fritidsbåter i norske indre farvann, elver og innsjøer gjennom informasjonsarbeid rettet mot brukere av fritidsfartøyer.**

Vi viser for øvrig til **kapittel 3** som omtaler bruk og vern av kyst- og havområder.

5 KULTURMINNER OG KULTURMILJØER

Hovedmål: Øke innsatsen for å ta vare på kulturverdier på land og sjø som er typiske for ulike tidsepoker, ulike områder på kysten og ulike drifts- og produksjonsformer i fiskeri- og kystnæringene

Kulturminner er viktige kilder til informasjon om samfunnsutviklingen og menneskenes levekår. I en tid hvor teknologiutviklingen går raskt er det viktig å bevare elementer fra de forskjellige epoker så levende som mulig. Stedsutvikling med utgangspunkt i kulturarven har i mange områder vist seg å gi gode resultater for innovasjon og verdiskaping i lokalsamfunnene. I mange tilfeller er vern gjennom bruk en god løsning for å ivareta kulturminner.

5.1 Helhetlig nettverk av fiskeri- og kystmuseer

Fiskeri- og kystdepartementet arbeider med å utvikle en strategi for en satsing på kystens kulturarv, blant annet gjennom bruk av kulturminner som utviklingsressurs.

Tiltak

- **Det er nedsatt en arbeidsgruppe som skal vurdere mulige modeller for etablering av et etatsmuseum for Kystverket**
- **Nettverkssamarbeidet mellom Fiskeridirektoratet, Kystdirektoratet, Riksantikvaren og ABM-utvikling (Statens senter for arkiv, bibliotek og museum) vil bli videreført**

5.2 Bevaringsplan for fiskerihavner

Foto: Ura, Eksportutvalget for fisk

Fiskerihavner har vært og er fortsatt et viktig element i næringsutviklingen langs kysten. Ved å bevare et representativt utvalg gamle fiskerihavner vil man kunne dokumentere fiskerinæringens utvikling og historie.

Tiltak

- **Registreringsarbeidet av mulige bevaringsverdige fiskerihavner skal fortsette. Kystverket skal utarbeide en verneplan for fiskerihavner som et ledd i egen forvaltning av fiskerihavner. Arbeidet med bevaring av fiskerihavner vil skje i nær dialog med Riksantikvaren og de lokale vernemyndigheter**

5.3 Samarbeid med Riksantikvaren for oppfølging av verneplanen for fyrstasjoner

Foto: Kystverket

Bevaring gjennom bruk er et viktig prinsipp i Fiskeri- og kystdepartementets politikk for vern av fyrstasjoner. Fiskeri- og kystdepartementet har som mål at eiendommer som ikke er i tjenstlig bruk eller har navigasjonsmessig betydning avhendes eller leies ut. På den måten oppnås reduksjon av fyrtjenestens driftskostnader og Kystverkets eiendomsforvaltning effektiviseres.
Utviklingen av nye bruksområder må bygge på fyrstasjonenes egenart, samt den historiske og kulturelle sammenhengen de har vært og er en del av.

Den etablerte prioriteringsrekkefølgen for avhendig av fyr er ment å sikre allmennheten best mulig adgang til områdene, samtidig som statlig eller kommunalt, eventuelt også foreninger med allmennyttige formål, skal kunne bruke fyrstasjonene i formidlingen av kystkultur. Det muliggjør samtidig avtaler hvor det kan settes krav til vedlikehold og bevaring av de fredede fyrstasjonene, i tråd med Riksantikvarens pålegg. Kystverket har kompetanse på forvaltning av de særegne kulturverdiene som fyrstasjonene representerer. Etaten vil derfor være en aktiv støttespiller for leietakere i forbindelse med utarbeidelse og oppfølging av planer for vedlikehold.

De fleste fyrstasjoner er fortsatt aktive navigasjonsinstallasjoner, selv om den tilknyttede eiendomsmassen ikke lenger er i tjenestlig bruk. Derfor må ikke stasjonene forstyrres med annen belysning, eller annet som kan endre utformingen av fyrstasjonen som dagmerke.

Tiltak

- **I arbeidet med forvaltningen av fyreiendommene vil Kystverket se på mulighetene for at allmennheten fortsatt kan nyttiggjøre seg disse eiendommene**

5.4 Verneplaner knyttet til maritim infrastruktur

I forvaltningen av fredede og mulige bevaringsverdige eiendommer har Fiskeri- og kystdepartementet et godt samarbeid med Riksantikvaren, lokale vernemyndigheter og Arbeids- og administrasjonsdepartementets registreringsprosjekt for statens kulturminner (Statens kulturhistoriske eiendommer, SKE).

Kystverkets verneplan omfatter i dag 83 fyrstasjoner og 5 tåkeklokker. Dette gir et lite representativt helhetsbilde av alle elementene i den maritime infrastrukturen. Fiskeri- og kystdepartementet vil i samarbeid med andre aktører foreta en revisjon av Kystverkets verneplan. Ved revisjon av verneplanen legges det opp til å etablere et mer representativt utvalg fra alle Kystverkets virksomhetsområder. Dette vil videre medføre en strengere prioritering av hva som bør vernes innenfor de enkelte virksomhetsområdene.

Tiltak

- **Revidere Kystverkets verneplan med sikte på å etablere et representativt utvalg fra alle Kystverkets virksomhetsområder**

5.5 Økonomisk støtte til prosjekter som fremmer kystkulturen og som bevarer kulturminner

Fiskeri- og kystdepartementet utvikler en strategi for arbeidet med og delansvar for kystkultur og kulturminner. Departementet vil medvirke til å bevare kulturverdier på land og sjø som er typiske for ulike tidsepoker, områder på kysten og drifts- og produksjonsformer i fiskeri- og havbruksnæringen.

Fiskeri- og kystdepartementet vil stimulere ulike initiativ som bidrar til å fremme sektorens kulturminner og kulturhistorie. Dette gjelder i første rekke tiltak innen dokumentasjon, formidling og bevaring, slik at allmennheten kan få opplevelser og forståelse av forskjellige kulturverdier i kystsonen.

Tiltak

- **Gi økonomisk støtte til kystkulturprosjekter, der tilskuddet fra Fiskeri- og kystdepartementet vil kunne utløse midler også fra andre interessenter og/eller offentlige institusjoner**

- **Kystverket vil bidra i arbeidet med en bok i forbindelse med 100-årsmarkeringen av nasjonalstaten – Norge 2005**

- **I prosjektet "Den indre farlei" vil Kystverket bidra med ressurser til å registrere og restaurere objekter som er knyttet til prosjektet**

- **Følge opp prosjektet "En kjede av fyr", som er knyttet til NORTRAIL – et delvis EU finansiert Nordsjøsamarbeid (Interreg. III B)**

- **Gjennomføre et pilotprosjekt innen sektorens kystkultur i et utvalgt fylke**

- **Kystverket og Fiskeridirektoratet skal delta i Riksantikvarens satsing på kystkultur i en utvalgt region**

6 FORURENSING AV KYST OG HAVOMRÅDER

Hovedmål: Forhindre forurensende utslipp til kyst- og havområder som kan forringe det marine miljøet på kort og lang sikt

Et rent havmiljø er en forutsetning både for å opprettholde produksjonen i havet og kystsonen, og for å sikre trygg sjømat, som igjen er grunnleggende for i det hele tatt å kunne selge og eksportere norske sjømatprodukter.

Norske kyst- og havområder er lite belastet av forurensning, og områdene kan betegnes som forholdsvis rene. Områdene mottar imidlertid en lav diffus bakgrunnsbelastning av globalt spredd forurensning, som organiske miljøgifter, spor- og tungmetaller og radioaktive stoffer. Organiske miljøgifter som for eksempel PCB og dioksiner kan akkumuleres i de marine næringskjedene. Forskjellige forurensningsstoffer finnes i lave mengder i fisk, mens dyr høyt oppe i de marine næringskjedene kan ha høyere konsentrasjoner. I fiskemuskel er nivåene så lave at de som oftest regnes som uten helsemessig betydning, mens fettrikt vev, som lever, kan ha såpass høye nivå av for eksempel dioksiner at Mattilsynet har kommet med kostholdsråd om bruk av slike næringsmiddel.

Allerede i dag finnes det forekomster av forurensede sedimenter i havner og enkelte fjordsystemer som medfører forbud mot fangst, ilandføring, omsetning, eksport og bestemt behandling av fisk og skalldyr.

Norske myndigheter arbeider for å begrense utslippene av farlige stoffer og å tilstrebe minst mulig belastning av fremmedstoffer totalt. Spredning av miljøgifter til det marine miljø vil fordre oppfølging både i form av overvåking, forskning på effekter og på risikoanalyse og –vurderinger av å spise norsk fisk og sjømat. Det er et særlig behov for at departementet i samarbeid med bla. HI, NIFES og Mattilsynet så langt som mulig danner seg et samlet bilde av omfanget av miljøgifter i norsk fisk og sjømat og konsekvensene av dette for forbruker. Formålet med dette er både å kunne gi forbrukerne informasjon om innholdet av miljøgifter i norsk fisk og sjømat, samt å kanaliserer innsats og ressurser til konkrete tiltak og forskning innen de områdene hvor behovet er størst.

Foto: Ragge Strand, Eksportutvalget for fisk

Kunnskap om miljøgifter i norsk sjømat og risikoanalyse og – vurderinger av å spise norsk sjømat må også legges til grunn i departementets arbeid overfor miljøvernmyndigheter nasjonalt og internasjonalt for å begrense utslipp/avrenning til havområdene av fremmedstoffer og miljøgifter fra egen næring og annen virksomhet.

Det pågår pr. i dag en rekke nasjonale prosesser som vil bli viktig for å redusere utslippene av farlige stoffer til det marine miljø. Implementeringen av EU's rammedirektiv for vann i EU og i Norge vil være av stor betydning i forhold til landbaserte utslipp og utslipp i kystsonen. Gjennom oppmerkede leder og annen navigasjonsassistanse som los- og trafikksentraltjenester legges det opp til å sikre sjøtransporten med tanke på å hindre skipsulykker. Dersom en ulykke likevel skulle inntreffe, er det etablert både statlig og privat beredskap for å redusere konsekvensene ved eventuelle forurensninger. Petroleumsindustrien får stadig større krav til begrensning av utslipp.

Det er et ikke ubetydelig utslipp av kobberholdige stoffer og kjemikalier langs kysten i forbindelse med rensing og impregnering av oppdrettsnøter. Det er en utfordring å finne alternativer til bruk av disse stoffene. I havne- og industriområder langs kysten finnes det problemer knyttet til lokale utslipp av forurensning fra befolkningen og industrien. Offshore olje- og gassindustri medfører også betydelige utslipp og forurensningsutfordringer.

Utslipp av miljøgifter til norske havområder skjer både gjennom lokale, landbaserte utslipp, utslipp fra petroleumsvirksomhet og gjennom utslipp fra skip, men også i vesentlig grad ved at de bringes til oss med luft- og havstrømmer etter utslipp i andre deler av verden.

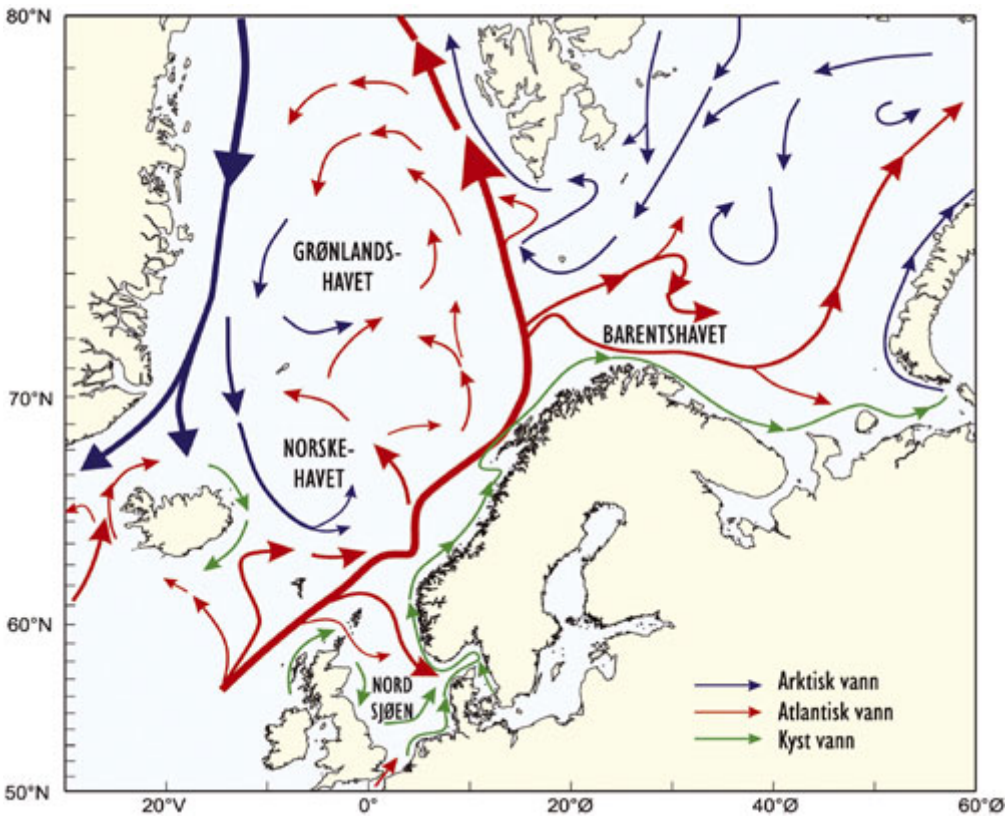

Norske farvann påvirkes av internasjonale havstrømmer.

Dersom vi skal lykkes med å begrense tilførslene av miljøgifter til våre havområder, er det ikke tilstrekklig å arbeide med nasjonale løsninger som f.eks. redusert nasjonale utslipp, beredskap, kartlegging og overvåking. Løsningene finnes i stor grad på et internasjonalt nivå, og innsatsen må derfor i stor grad rettes mot det internasjonale samarbeidet på dette området, jf kapittel 9.4.

6.1 Effekter av utslipp fra oljevirksomheten på marine organismer i Nordsjøen

Oljeutvinningen i Nordsjøen har foregått siden 1971, og fra flere av brønnene har man pumpet opp det som er av tilgjengelig olje med dagens teknologi. Etter hvert som brønnene tømmes kommer stadig mer vann opp sammen med oljen. Dette vannet separeres fra oljen ombord på produksjonsplattformene og slippes så ut igjen i sjøen. Det er i dag ikke lov i følge OSPAR-konvensjonen å slippe ut igjen såkalt produsert vann med mer enn 40 mg olje pr. liter. Det produserte vannet som slippes ut inneholder imidlertid en rekke stoffer som er oppløst i vannet og som ikke fjernes gjennom separeringen om bord. En av stoffgruppene er alkylerte fenoler som det er kjent kan ha en hormonhermende virkning på fisk. Mange av oljefeltene ligger nær hverandre og i nærheten av viktige fiskefelt. Det er derfor en viktig oppgave å finne ut om utslippene av produsert vann påvirker fiskebestandene.

Oljeutvinningen i Nordsjøen forårsaker i tillegg betydelige utslipp av kjemikalier som brukes i ulike deler av bore- og produksjonsprosessen. Bare i norsk sektor ble det i følge SFT's oversikt for 2000 sluppet ut ca. 180.000 tonn av ulike typer kjemikalier. Disse stoffene spres med havstrømmene rundt omkring i økosystemet i Nordsjøen. Det er ikke tilstrekkelig klarlagt hvorledes de påvirker og konsentreres i de marine organismene.

Tiltak

- **Forskning på effekter av utslipp fra oljevirksomheten**

  Havforskningsinstituttet skal gi høy prioritet til undersøkelser av de biologiske virkningene ved utslipp av oppløste komponenter i produsert vann fra oljevirksomheten. Undersøkelser av nivåer, transport og effekter av miljøgifter og radioaktive stoffer på de marine ressursene skal videreføres.

6.2 Miljøvennlig utdyping av fiskerihavner og farleder

Bunnsedimenter i havner og farleder kan inneholde miljøgifter som TBT, PCB og ulike tungmetaller. Det er derfor viktig at slike forurensede bunnsedimenter håndteres forsvarlig ved utdyping av fiskerihavner og farleder.

Tiltak

- **Fjerning av forurensede bunnsedimenter i havner og farleder**

  I forbindelse med utdypingstiltak i trafikkhavner, fiskerihavner og farleder gjennomfører Kystverket undersøkelser av bunnsedimentene etter krav fra Fylkesmannens miljøvernavdeling. Ved utdyping tas forurensede sedimenter opp under kontrollerte forhold, og videre håndtering av massene skjer i henhold til tillatelse fra Fylkesmannens miljøvernavdeling. Kystverket vil jobbe for miljøvennlige og kostnadseffektive løsninger ved slike tiltak.

- **Kystverket deltar i nasjonalt råd for forurensede sedimenter**

  Nasjonalt råd for forurensede sedimenter ble oppnevnt av Miljøverndepartementet 1. oktober 2003. Hovedmålet for rådet er å gi råd og støtte til forvaltningen i arbeidet med forurensede bunnsedimenter. Rådet består av to faggrupper, en for helse og miljørisiko (Faggruppe 1) og en for tiltaksmetoder (Faggruppe 2). Faggruppe 1 skal i hovedsak jobbe med problemstillinger knyttet til selve forurensningen i sedimentene, mens Faggruppe 2 i hovedsak skal jobbe med problemstillinger

knyttet til oppryddingstiltak. Kystverket har gjennom flere år opparbeidet seg god kompetanse på aktuelle problemstillinger som rådet skal arbeide med, og er derfor representert med et medlem i hver av faggruppene.

6.3 Kjemikalier og kobber i akvakulturnæringen

Det er en betydelig utfordring å redusere kobber- og kjemikaliebruken i akvakulturnæringen. Det er i dag i bruk kjemikalier til rengjøring, vask og impregnering av oppdrettsnøter, der flere av stoffene kan ha uønskede miljøeffekter. Det arbeides for å utvikle og ta i bruk alternative begroingshindrende metoder. Mange oppdrettsanlegg har i dag notruller og daglig spyling i stedet for impregnering. Notvaskeriene er fra 2004 pålagt gjenvinning.

Tiltak

- **Det skal stimuleres til å utvikle og ta i bruk mer miljøvennlige impregnerings- og rengjøringsmidler**

  Fiskeri- og kystdepartementet vil i samarbeid med Miljøverndepartementet styrke arbeidet med å stimulere til ytterligere reduksjon i bruken av kjemikalieer og kobber innen akvakulturnæringen. I dette arbeidet inngår forskningsprosjekter, i samarbeid med Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond (FHF), som ser på mer effektiv og optimal bruk av kobber samt utvikling av mer miljøvennlige impregneringsmidler. Målet er at det innen noen år finnes miljøvennlige alternative impregneringsmidler tilgjengelig i handelen.

6.4 Vannkvaliteten i kystsonen

Vann som ressurs er utsatt for et stigende press, og det er stadig stigende etterspørsel etter vann i tilstrekkelige mengder og av en tilfredsstillende kvalitet til en mengde formål. Rent vann er derfor en betydelig verdi som skal beskyttes og forvaltes som sådan.

Tiltak

- **FKD skal bidra til at EUs rammedirektiv for vann implementeres i Norge**

  EU vedtok i år 2000 rammedirektivet for vann, som i utgangspunktet omfatter alle vannressurser ut til 1 nautisk mil utenfor grunnlinjene.

  Vanndirektivet blir gjort gjeldende for Norge gjennom EØS-avtalen, og implementeres i Norge etter at en tilpasningstekst er godkjent av EU-kommisjonen..

Forvaltningsplaner for de enkelte nedbørsfeltdistrikt skal være på plass i 2009. Miljøverndepartementet har forvaltningsansvaret for direktivet, med aktiv medvirkning fra andre berørte departementer, herunder Fiskeri- og kystdepartementet med underliggende etater.

- **Styrking av den maritime trafikkontrollen og overvåkingen**

Kystverket er ansvarlig for sivil maritim trafikkontroll og overvåking. Gjennom denne virksomheten og etatens øvrige virksomhet er Kystverket et nasjonalt knutepunkt for informasjon til og fra skipstrafikken og besitter betydelig informasjon om skipstrafikken til og fra Norge og langs kysten.

Fiskeri- og kystdepartementet prioriterer å styrke den maritime trafikkontroll og overvåkning for å redusere muligheten for sjøulykker utenfor norskekysten. Dette vil samtidig bedre mulighetene for å handle raskt dersom en ulykke likevel skulle inntreffe, for derved å unngå at forurensningen blir mer omfattende enn nødvendig.

1. januar 2004 ble territorialfarvannet utvidet fra 4 til 12 nautiske mil. Utvidelsen muliggjør bl.a. etablering av påbudte seilingsleder lenger ut fra kysten enn det som tidligere var mulig. Fra samme dato ble det etablert påbudte seilingsleder for skipstrafikk i territorialfarvannet som fører farlig og forurensende last. De påbudte seilingsledene ligger så nær opp til den nye territorialgrensen som praktisk mulig og etablerer en påbudt minimumsavstand fra kysten for denne trafikken. Det arbeides videre for etablering av seilingsleder utenfor territorialgrensen på strekningen Vardø – Røst, og tilsvarende seilingsleder skal vurderes også for andre områder langs kysten. En ny trafikksentral som skal dekke Nord-Norge skal stå ferdig i Vardø i 2007.

Kystverket har etablert et nettverk langs hele kysten for automatisk identifisering av skip (AIS). Det har muliggjort overvåking av trafikk med farlig last langs kysten.

Det tas sikte på å etablere en varslingsavtale med Russland vedrørende skip med farlig last. Fiskeri- og kystdepartementet er i dialog med det russiske Transportministeriet om etablering av rutiner for forhåndsvarsling og overvåkning av oljetransporter.

- **Bedre samordning av sikkerhets- og beredskapsressursene**

Norsk beredskap mot akutt forurensning består av privat, kommunal og statlig beredskapsplikt. Etter forurensningsloven plikter den som driver virksomhet, som kan medføre akutt forurensning, å ha en nødvendig beredskap. Oljeselskapene har organisert denne beredskapen gjennom NOFO. Kommuner skal sørge for nødvendig beredskap mot mindre tilfeller av akutt forurensning som kan inntreffe eller medføre skadevirkninger innen kommunen, og som ikke dekkes av privat beredskap. Statens beredskap er derfor primært dimensjonert for å ta hånd om

større utslipp i forbindelse med skipsulykker.

Bedre utnyttelse og samordning av private og statlige beredskapsressurser er viktig for å styrke oljevernberedskapen. Dette forutsetter et tett samarbeid med andre aktører. Oljenæringen har betydelige ressurser når det gjelder oljevernberedskap. Fiskeri- og kystdepartementet har initiert et tettere samarbeid med oljemyndighetene, Oljeindustriens Landsforening og NOFO om hvordan man på best mulig måte kan utnytte de beredskapsressurser oljenæringen disponerer som del av den totale oljevernberedskapen langs kysten.

Kystverket vil fortsette etableringen av mellomdepoter og oppgradering av hoveddepotene for oljevernutstyr langs norskekysten. Arbeidet med å opprette nye mellomdepoter vil fortsette i 2004. I 2004 skal Kystverket også starte prosessen med å oppgradere hoveddepotene. I dette arbeidet vil Nord-Norge bli prioritert først.

- **Slepebåtkapasiteten i Nord-Norge**

  Det er i 2003 etablert en slepebåtkapasitet i Nord-Norge. Fiskeri- og kystdepartementet vil følge utviklingen av skipstrafikk langs norskekysten og løpende vurdere slepebåtkapasiteten i forhold til dette.

- **Identifisering av nødhavner**

  I gitte situasjoner vil den beste løsningen være å ta en havarist inn til beskyttet farvann, eller til og med strandsette skipet, for å unngå at forurensingen blir mer omfattende enn nødvendig. Kystdirektoratet har høsten 2003 kvalitetssikret og ajourført en liste med til sammen 69 mulige nødhavner og 62 mulige strandsettingsplasser langs norskekysten. Kystdirektoratet vil også, på bakgrunn av EU-direktiv 2002/59, utarbeide en beredskapsplan for mottak av skip som har kommet i vanskeligheter og trenger assistanse.

- **Prioritering av drift og vedlikehold av maritim infrastruktur**

  En velfungerende maritim infrastruktur er en forutsetting for en sikker sjøtransport. Regjeringen varsler i St. meld. nr. 24 (2003-2004 Nasjonal transportplan 2006-2015 at innsatsen mot drift og vedlikehold vil bli styrket, slik at eksisterende infrastruktur ikke forringes.

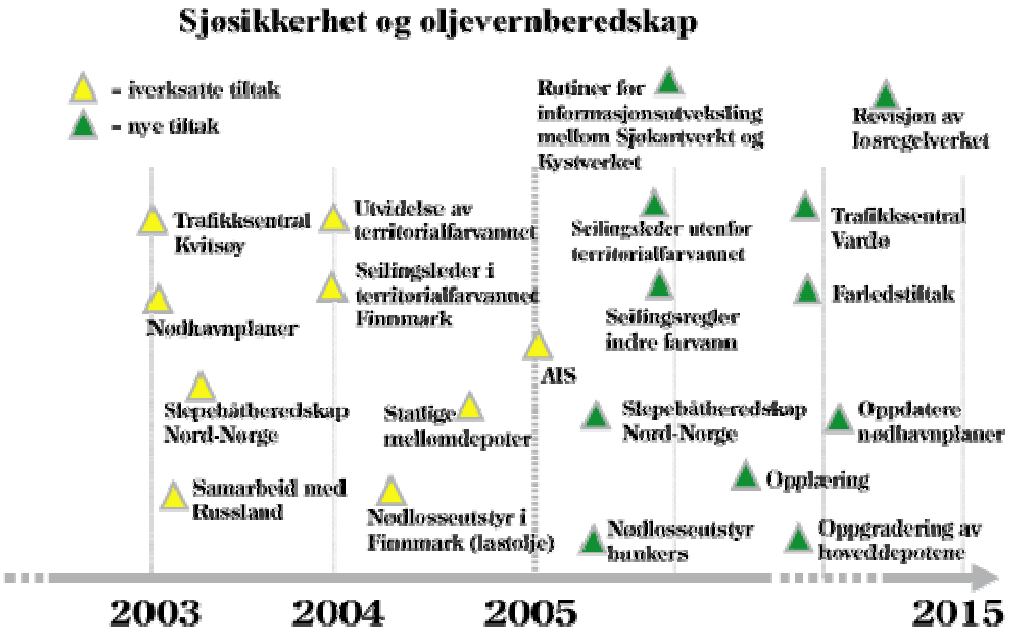

Regjeringen gjennomfører flere tiltak innenfor sjøsikkerhet og oljevernberedskap.

7 AVFALL OG GJENVINNING

Hovedmål: Bidra til bedre utnyttelse av utkast og biprodukter fra fiskeri- og akvakulturnæringen

Biprodukter fra fiske og havbruk utgjør verdifulle ressurser. I 2003 var kvantum biprodukter rundt 590 000 tonn. Av dette ble 430 000 tonn utnyttet, først og fremst til forråstoffer som fiskemel, ensilasje og pelsdyrfôr. Resten har vært avfall som til dels er blitt dumpet i sjøen.

For å hindre at biprodukter dumpes er det helt avgjørende at disse produktene fremstår som en viktig ressurs med høy egenverdi. En av de viktigste forutsetningene for en verdiøkning av de marine biproduktene er gjennom grundig dokumentasjon av de aktuelle råstoffene. Utnyttelse av marine råstoffer til human ernæring vil kunne gi betydelig verdiskapning. En slik utnyttelse vil imidlertid være helt avhengig av en dokumentasjon av det aktuelle råstoffet med tanke på ernæringsmessig sammensetning og ikke minst innhold av eventuelle fremmedstoffer. I tillegg vil de kunne være avgjørende at det nye råstoffet innehar nye og bedre egenskaper enn eksisterende produkter. Gjennom stiftelsen RUBIN (Resirkulering og utnyttelse av organiske biprodukter i Norge) koordineres et generisk prosjekt som har som målsetning å dokumentere effekter av en rekke marine råstoffer for norske industriaktører.

Tiltak

- **Videreføre RUBIN**

  Det er en målsetning å utnytte biprodukter fra sjømatproduksjonen bedre ved å realisere mulighetene for utvikling av næringsvirksomhet med basis i biprodukter og andre marine råstoffer. Fiskeri- og kystdepartementet viderefører derfor sin økonomiske støtte til RUBIN-programmet.

- **Forbedre behandlingen av avfall og biprodukter fra akvakultur- og fiskeindustri**

  På vegne av Fiskeri- og kystdepartementet og Landbruksdepartementet sendte Mattilsynet i juni 2004 på høring et utkast til forskrift som implementerer EUs biproduktsforordning ((EF) nr. 1774/2003) med endringsforordninger.

  Forordningen innebærer forandringer i blant annet regelverk om avfallsbehandling og anlegg som behandler animalsk avfall, herunder akvakultur- og fiskeindustrien.

  Det er planlagt å avholde informasjonsmøter i etterkant av høringen som et ledd i iverksettelsen av forskriften.

8 KLIMAENDRINGER, LUFTFORURENSING OG STØY

Hovedmål: Fiskeri- og kystdepartementet skal videreføre sin deltakelse i det interdepartementale arbeidet med å begrense luftforurensning, støy og utslipp av klimagasser.

8.1 Utslipp til luft fra sjøfart og fiske

Stortinget har bedt Regjeringen stimulere til og delta i forskningsprogrammer og fornyingsvedtak som kan bidra til en betydelig reduksjon i utslipp av NOx-gasser fra fartøy. Som ledd i dette deltar Fiskeri- og kystdepartementet i de interdepartementale styringsgruppene for klima og sur nedbør. En arbeidsgruppe har fått i oppgave å utrede hvilke virkemidler som er aktuelle å benytte for skip og båter som en del av utslippsforpliktelsene Norge har i henhold til Gøteborgprotokollen (Konvensjonen om langtransporterte luftforurensinger). Fiskeri- og kystforvaltningen deltar aktivt i denne arbeidsgruppen.

Utslipp av klimagasser fra sjøtransporten per tonn/km (transporterte tonn per km) er for de fleste transporterte varer relativt lave sammenlignet med andre transportformer. Det er særlig for lange transporter med store godsvolumer at sjøtransporten har et miljøfortrinn.

Utslipp av forsurende gasser er en utfordring for sjøtransporten. Om lag 40% av de norske utslippene av nitrogenoksider (NOx) kommer fra innenriks sjøfart og fiske. For å sikre at norsk skipsfart er internasjonalt konkurransedyktig er det imidlertid viktig at det iverksettes internasjonale tiltak. Norske myndigheter vil derfor arbeide gjennom FN's sjøfartsorganisasjon IMO (International Maritime Organization) for å skjerpe kravene til utslipp fra skip. Tiltak på norskregistrerte skip ligger under Sjøfartsdirektoratets forvaltningsansvar, og nye internasjonale krav vil derfor bli fulgt opp av Sjøfartsdirektoratet. Fiskeri- og kystdepartementet og Kystverket kan bidra til å redusere luftutslipp fra sjøtransporten ved å legge til rette for effektive transportløsninger som minimaliserer miljøutslippene.

Tiltak

- **Fiskeri- og kystdepartementet vil bidra til at fiskeflåtens utslipp av NOx blir redusert i samsvar med internasjonale forpliktelser som Norge har tiltrådt**

  Utslippsforpliktelsene i Gøteborgprotokollen skal gjennomføres på en samfunnsøkonomisk måte. Utredninger har vist at de mest kostnadseffektive tiltakene ligger innenfor sjøfart og fiske. Utredninger viser også at tekniske tiltak på

motorene kan være effektivt mot utslipp og samtidig kostnadseffektivt. Fiskeri- og kystdepartementet er imidlertid opptatt av at eventuelle tiltak som skal gjennomføres på fiskeflåten er mest mulig hensiktsmessige og ikke fører til konkurransevridning eller negative økonomiske forhold for flåten.

8.2 Støy fra havnevirksomhet

Selv om støy fra havner er et begrenset problem i forhold til støy fra annen transport, er allikevel problemet reelt for de som utsettes for havnestøy. Som et miljøproblem er dette særlig fremtredende i havneområder som finnes nær boligområder og bysentra. Kystverket er aktivt med i arbeidet med utarbeidelse av nye retningsliner for arealbruk i støyutsatte områder, samt utarbeidelse av ny støyforskrift. Støyutfordringene kan blant annet løses gjennom gode arealløsninger og innkjøp av støyreduserende utstyr.

Foto: Kystverket

Tiltak

- **Kystverket skal koordinere støyfaglige problemstillinger i havner**
- **Kystverket skal delta i en referansegruppe for prosjektet "Nytt felles støyregelverk"**
- **Kystverket skal initiere arbeidet med nye retningslinjer for behandling og beregning av støy fra havner og skal medvirke til utvikling av en beregningsmodell for støy i havner**
- **Kystverket skal ha en aktiv rolle i kommunale planprosesser for arealbruk i havner og havnenes omgivelser**

9 INTERNASJONALT MILJØARBEID

Hovedmål: Arbeide internasjonalt for å sikre en bærekraftig utnyttelse av marine ressurser, herunder en bærekraftig forvaltning og bedre totalutnyttelse av sjøpattedyr, og bidra til redusert forurensning av havområdene

9.1 Begrepet økosystembasert forvaltning

Behovet for å bruke økosystembasert forvaltning som konsept, er i internasjonal miljøsammenheng vesentlig mindre kontroversielt enn for noen år siden. Det er nå i økende grad en relativ samstemmighet om at økosystembasert tilnærming bør ligge til grunn for forvaltning av marine økosystemer. I hovedsak er de utfordringene vi står ovenfor av mer faglig enn av politisk karakter. Vi står derfor ovenfor problemstillinger knyttet til kunnskapsgrunnlaget og hvordan forvaltningen skal organiseres.

Det finnes ingen faste og omforente definisjoner av økosystem og økosystembasert forvaltning i internasjonalt regelverk. Den underliggende ideen om å se sammenhenger i naturen og til dels vidtrekkende konsekvenser av handlinger, finnes i flere konvensjoner, men det har vært vanskelig å komme fram til entydige, og ikke minst operasjonelle definisjoner.

For fiskerisiden er Reykjavik-erklæringen om økosystembasert tilnærming til fiskeriene og FAOs nye retningslinjer for operasjonaliseringen av en økosystembasert fiskeriforvaltning særlig sentrale. I FAOs retningslinjer påpekes det eksplisitt at det kan være motstridende mål mellom økosystemhensyn og samfunnsmessige hensyn men begge må oppfattes som mål og vurderes i sammenheng.

En bekymringsfull tendens i deler av den internasjonale debatten, er at økosystemtankegang tas til inntekt for at godt fungerende økosystemer nærmest skal være uberørt av menneskehånd. Dette er ikke et rådende syn, men det er likevel nødvendig i enkelte fora å understreke at menneskets behov inklusive næringsutøvelse har en legitim plass i økosystemet.

Kjernen i en økosystembasert forvaltning av våre marine ressurser er å sikre at høstingen gjøres på en måte som ivaretar økosystemets integritet, dvs. dets struktur, virkemåte og produksjon. Dette krever at vi vet hvordan økosystemet fungerer og at vi kjenner konsekvensene av våre handlinger. Når det gjelder det marine økosystemet er vår kunnskap fremdeles mangelfull. Det marine økosystemet er dynamisk og karakteriseres av store naturlige svingninger. Hvilke endringer som er naturlige og

hvilke som er menneskeskapt, er ikke enkelt å skille. Behovet for lange tidsserier over sentrale data er et særlig viktig tema.

Tiltak

- **Arbeide innenfor FAO, CBD, OSPAR, ICES og andre internasjonale fora for å bidra til å utvikle begrepet økosystembasert forvaltning til et verktøy for forvaltning av havets ressurser på en bærekraftig måte**

- **Utvikle norsk sjøpattedyrforvaltning i tråd med prinsippene for økosystemforvaltning**

- **Videreføre engasjementet innen OSPAR for utarbeidelse av miljøkvalitetsmål**

  Målsetting om helhetlig forvaltning krever at det blir etablert mål for den tilstanden vi ønsker at økosystemene skal være i – såkalte miljøkvalitetsmål. Disse miljøkvalitetsmålene er viktige fordi de vil utgjøre et sentralt operasjonelt verktøy for økosystembasert forvaltning.

  Norge leder sammen med Nederland arbeidet innen OSPAR for å utvikle kriterier og metoder for å fastsette marine miljøkvalitetsmål. Det er igangsatt et pilotprosjekt for Nordsjøen hvor 10 kvalitetsmål skal utprøves.

9.2 Listing av truede marine arter

Flere organisasjoner opererer nå med egne lister over marine truede arter og habitater. Noen av listene er basert på vitenskapelige kriterier og er gjenstand for en rimelig seriøs vurdering. Et eksempel på en slik liste er OSPARs nylig etablerte liste over truede arter og habitater, hvor kriteriene virker å være gode og hvor ICES står for det vitenskapelige vurderingene. Andre lister er dessverre ikke basert på vitenskapelig grunnlag, og hvor politikk styrer listingen.

Implikasjoner av listing varierer. Enkelte lister har folkerettslig sett bindende konsekvenser for partene, hvor myndighetene er forpliktet til å følge opp med vernetiltak av en eller annen form. Andre har ingen direkte konsekvenser utover den oppmerksomhet det eventuelt vekker. Arter som er listet på CITES lister er gjenstand for ulike former for handelsrestriksjoner. Det er i praksis forbud mot handel med arter på liste I. For arter på liste II kreves eksporttillatelse fra utførselslandet. For arter på liste III kreves opprinnelsessertifikat eller eksporttillatelse. Hvis man reserverer seg mot listing kan man kun handle med andre land som også har reservert seg mot listing av denne arten, eller som ikke er part til konvensjonen. Det er ingen andre lister som er folkerettslig bindende og har direkte konsekvenser for handel som dette. Derfor er det

særlig viktig at CITES-listene er etterrettelige og basert på vitenskapelig grunnlag, og at dette ligger som grunnlag for partsavgjørelser. Men selv om listingen ikke har folkerettslig sett bindende konsekvenser, vil en listing likevel kunne gi både politisk og markedsmessige negative signaler.

Imidlertid er det avgjørende at kriteriene for listene er basert på et vitenskapelig grunnlag, er tilpasset dynamikken i marine forhold, og at kriteriene brukes aktivt for vurdering av listene, også for ned- og avlisting. Kanskje spesielt med hensyn til marine arter hvor forvaltningen har store sosiale og økonomiske implikasjoner, er det behov for at beslutninger foretas i de fora som har kompetanse og er organisert for å ivareta også disse hensynene innenfor rammen av en bærekraftig utvikling. Et annet avgjørende punkt er at det skilles mellom bestander innenfor arten. Et typisk eksempel er torsk, hvor det er store forskjeller mellom tilstanden for situasjonen for Nordsjøtorsken og norsk arktisk torsk

Tiltak

- **Bidra til at alle internasjonale avtaler og konvensjoner som arbeider med listing av truede marine arter og habitater baserer sine beslutninger på beste tilgjengelige vitenskapelige materiale**

9.3 Helhetlig politikk for etablering av marine beskyttede områder

Opprettelse av marine verne områder er et av de mest sentrale tema på miljøagendaen for tiden, og potensielt svært sentralt for fiskeriforvaltningen. Debatten omfatter vern både innenfor og utenfor de økonomiske sonene. Internasjonalt er det for tiden behovet for vern på det åpne hav som får mest oppmerksomhet.

Foto: Roald Borkenhagen

Flere internasjonale konvensjoner og policy erklæringer henviser til at det skal opprettes et "nettverk av marine beskyttede områder". Johannesburg erklæringen er relativt konkret og har som mål at det skal opprettes representative marine nettverk på globalt nivå innen 2012.

Et viktig prinsipp som legges til grunn for fiskeriforvaltningens arbeid med verneområder er at graden av vern skal tilpasses verneformålet.

Tiltak

- **Det skal arbeides for å etablere gode definisjoner for marine verneområder som er fleksible og fanger opp viktige marine trekk og som også omfatter vern som gjøres i regi av fiskerimyndighetene**

  Et karaktertrekk og til dels et problem ved den internasjonale diskusjonen er at begrepet marine beskyttede områder ikke har noen klar definisjon, og at begrepet i debatten brukes med svært forskjellig meningsinnhold. Den aller videste definisjonen omfatter ethvert område som er underlagt en eller annen form for forvaltningstiltak i den hensikt å få til bærekraftig forvaltning. Den strengeste definisjonen utelukker nærmest all bruk, inkl. fritidsaktiviteter. Begrepet marine beskyttede områder bør derfor utvikles videre med sikte på mer presise definisjoner.

  Synspunktene fremmes i alle relevante fora.

- **Det skal arbeides for å få etablert en eller annen form for vern av enkelte sårbare områder på det åpne hav**

  Fiskeri- og kystdepartementet skal i internasjonale fora arbeide for bedre forvaltning av dyphavsressurser og for beskyttelse av sårbare områder mot skader fra fiskeredskaper. De regionale fiskeriforvaltningsorganisasjonene må spille en sentral rolle. Departementet vil arbeide gjennom NEAFC og NAFO for å iverksette relevante tiltak, blant annet utvide konvensjonene til å omfatte biodiversitetshensyn i tråd med prinsippet om økosystembasert tilnærming til fiskeriforvaltning.

  Det er viktig at utvikling av vern skjer i ordnede former med et godt fundert legalt rammeverk. Primært bør det tas utgangspunkt i eksisterende regelverk og institusjoner . En eventuell formell prosess mht vern på det åpne hav bør primært forankres i FN og Havrettskonvensjonen.

  Overkapasitet i fiskeflåten og full utnyttelse av ressursene innenfor de økonomiske sonene, kombinert med en teknologisk utvikling som gjør at dyphavsressurser lettere lar seg høste, har globalt sett ført til økt fiske på det åpne hav og økt

beskatning av dyphavsarter. Det fiskes nå ned til 2000 m, og mye rundt dyphavsfjell og korallrev.

Dyphavsfjell er definert som undersjøiske fjell som reiser seg bratt mer enn 1000 m over havbunnen. Det finnes dyphavsfjell i alle hav. I Nord-Atlanteren er det påvist mer enn 810 stykker, de fleste ligger langs den midtatlantiske rygg mellom Island og Hayes bruddsone.

I de senere årene er det påvist at dyphavsfjell og korallrev er leveområder for ualminnelig mange og varierte arter. Disse områdene er opphav til et stort omfang av liv og tilbyr gjemmesteder og mat for en rekke arter, inklusive de arter som fiskes kommersielt. De biologiske karakteristika for dyphavsarter har store variasjoner, men mange har langt livsløp og lav reproduksjonsrate, og er derfor mer sårbare for beskatning enn andre arter. I tillegg er sannsynligvis mange av artene som lever rundt dyphavsfjell og korallrev endemiske, dvs de finnes bare på dette stedet. Både i et fiskeripolitisk perspektiv og et biodiversitetsperspektiv er det derfor viktig at disse områdene gis beskyttelse i alle havområder, både innenfor og utenfor de økonomiske sonene.

Ødeleggelse av dypvannskoralhabitater og dyphavsfjell er dokumentert både i våre egne nærområder og andre steder i verdenshavene. Årsaken er bruk av bunntrål eller annen redskap som blir dratt langs bunnen.

9.4 Internasjonale avtaler om bekjempelse av havforurensing

Selv om sannsynligheten for store, akutt forurensningsulykker er liten, må man være forberedt på at de kan oppstå. Svært få land har tilstrekkelig ressurser til å bekjempe slike ulykker alene. Arbeidet mot akutt forurensning krever derfor tett internasjonalt samarbeid. Fiskeri- og kystdepartementet har ansvaret for bilateralt og internasjonalt samarbeid som berører det operative beredskapsansvaret. Samarbeidet er nedfelt i en rekke bilaterale og internasjonale avtaler.

Tiltak

- **Oppfølging av avtale mellom Norge og Russland om gjensidig bistand for bekjempelse av akutt oljeforurensning i Barentshavet**

  Norge og Russland inngikk i 1994 en samarbeidsavtale om oljevernberedskap. Etter avtalen skal Norge og Russland regelmessig gjennomføre felles oljevernøvelser. I tillegg skal de to landene bistå hverandre ved oljeforurensning.

Fiskeri- og kystdepartementet etablerte i 2003 et tettere samarbeid med russiske myndigheter om sjøsikkerhet og oljevernberedskap i Barentshavet. Det er et mål å utvikle et gjensidig varslings- og informasjonssystem for oljetransporten i Barentshavet og langs norskekysten. I samarbeidet inngår også oljevernberedskap og slepebåtkapasitet.

Samarbeidet med Russland vil kunne bety en betydelig styrking av både det forebyggende arbeidet for å hindre at ulykker skjer, så vel som en mer effektiv oljevernberedskap på russisk og norsk side dersom en hendelse eller ulykke skulle inntreffe.

- **Oppfølging av København-avtalen er en avtale om gjensidig bistand og samarbeid ved akutt forurensning mellom Norge, Sverige, Finland, Island og Danmark inkl. Færøyene og Grønland**

  Avtalen regulerer handlemåter ved varsling og bistand ved akutte hendelser innen olje- og kjemikaliebekjempning til sjø.

- **Oppfølging av Bonn-avtalen om gjensidig bistand ved akutt oljeforurensning i Nordsjølandene**

  Avtalen regulerer handlemåte ved gjensidig varsling og bistand ved akutt oljeforurensning.

- **Oppfølging av EUs handlingsprogram mot akutt oljeforurensning til sjø**

  Programmet regulerer samarbeidet mellom EUs medlemsland og EFTA land vedrørende forurensning til det marine miljø og videreutvikling av utstyr og overvåkning av kyst og hav.

Fiskeri- og kystdepartementet
Besøksadresse: Grubbegata 1
Postadresse: Postboks 8118 Dep., 0032 Oslo
Telefon: 22 24 90 90
Telefaks: 22 24 95 85
E-post: postmottak@fkd.dep.no
Internett: fkd.dep.no

Publikasjonskode: L-0522 B